

ARGIA

TURISMOA COVID-19 GARAIA

Ereduaz eztabaidatzeko unea

2.688 | 2020 / 05 / 31 | 3,90 €

**"Aita fusilatu
eta lurrak kendu
zizkiguten"**

12 | CARMEN GARCÍA PELLÓN

**Patxi Ruizen
gose grebaz bere
abokatuarekin**

33 | POLITIKA

LARRUN #252
**Pandemiaren
itolarrian**

ARGIA

Sasoi trumoitsu hauetan
inor ez dadila
ARGIArik gabe geratu

ALBOAN IZANGO GAITUZU

ARGIA txikitik eragiten
Komunitateak
komunitatea babesten du

[ARGIA.EUS/EGINARGIAKOA](https://argia.eus/eginargiakoa)

Panorama

- 04 | ASTEKO ARGAZKIA
- 06 | AKTUALITATEA
- 07 | HUMANITATEAREN
UNE GORENAK
- 07 | EZ HANKA EZ BURU
- 08 | EKONOMIAREN TALAIAN

AZALEKO ARGAZKIA:
STEVE ALLEN

Iritziak

- 17 | ESTITXU GARAI
- 18 | ANE ABLANEDO
- 19 | IRATI TOBAR
- 19 | ITZIAR BARDAJI
- 20 | ENEKO GORRI

SAILEN GOIBURUETAKO ILUSTRAZIOAK:
CLIPART COURTESY FCIT

Finkoak

- 38 | ARGIA KOMUNITATEA
- 39 | DENBORAREN MAKINA
- 40 | BIZI BARATZEA
- 48 | KULTUR-KRITIKAK
- 50 | ZUZENENKO EMANALDIA
- 51 | DENBORA-PASAK
- 52 | ARGÍ-KONTRA:
BEÑAT IGLESIAS
- 54 | BERANDUEGI

ZALDI ERO

12 | CARMEN GARCÍA PELLÓN
Esako emakumea elkarriketatu du Miel Anjel Elustondok eta gerra garaian eta frankismoan bere familiak jasan zuen errepresioa kontatu du: UGTko kide eta zinegotzia zuen aita fusilatu zioten.

Elkarriketak eta erreportajeak

10 | NET HURBIL
Kubak osasun publiko eredugarria esportatzen du COVID-19 garaioan
Pello Zubiria Kamino

22 | GIZARTEA
Turismo eredua zalantzan jartzeko unea?
Lander Arbelaiz Mitxelena

28 | NAZIOARTEA
Osasun eskubidea konfinatuta Gazan
Axier Lopez

30 | POLITIKA | ELA SINDIKATUA
"Dirua zertan gastatuko dugu eta nork ordainduko du?"
Onintza Irureta Azkune

33 | POLITIKA | AINHOA MEJÍAS ABOKATUA
"8. moduluko funtzionario nagusia hortik ken dezatela eskatzen du Patxi Ruizek"
Zigor Oleaga

36 | EUSKARA
Iruñeko haur eskoletan plaza publikoak ukatuta, herri eskola sortuko dute
Mikel Urabaien

42 | KULTURA | PHIA MÉNARD
"Komunikazio bide nagusia gorputzarena da, haragiarena"
Jenofa Berhokoirigoin

Jabetza

Komunikazio Biziagoa
S.A.L. Ametzagaña Taldeko partaidea
Lehendakaria
Bego Zuza
Erredakzioa
Amaia Lekunberri, Axier Lopez, Eneritz Arzallus, Estitxu Eizagirre, Gorka Bereziartua, Jenofa Berhokoirigoin, Jon Torner, Lander Arbelaiz, Maria Ortega, Mikel Asurmendi, Mikel Garcia, Onintza Irureta, Pello Zubiria, Urko Apaolaza, Xabier Letona, Zigor Oleaga
Diseinua
Maitane Gartzandia
Argazkilaria
Dani Blanco
Produktzioa eta inprimaketa
Antza S.A.L.
Administrazioa:
Jone Arzallus, Mari Karmen Loarte
Salmenta
Idoia Arregi, Karlos Olosolo, Olatz Korta
Idazkaritza
Aloña Sorraluze, Bego Zuza
Web garapena
Asier Iturralde
Informatika
Iametzta Interaktiboa, S.L.

Lege gordailua

SS 837-2012
ISSN
0213-909X
Batzorde parekidea
72562 E

GUREKIN HARREMANETAN JARTZEKO

Posta elektronikoa
komertzial@argia.eus
harpide@argia.eus

Telefonoa
943371545

Gipuzkoa
Industrialdea, 15. 20160 Lasarte-Oria
Lapurdi, Nafarroa Beherea eta Zuberoa
Xalbardin baita. 64122 Urruña
Nafarroa
Gazteluko Plaza 44, 3. eskuina
31001 Iruñea

Ametzagaña taldeko kidea da ARGIA honako enprekin batera:

antza
KOMUNIKAZIO GRAFIKOA

iametzta
interaktiboa

ADUR software
productions

Doan eta libre

ARGIAko edukiak kopiatu, moldatu, zabaldu eta argitaratu ditzakezu, gure egiletza aitortu eta baldintza beretan eginez gero. Are gehiago, gure edukiak ahalik eta gehien zabaltzea nahi dugu.

Lizentzia hau soilik ARGIAren edukientzat da baliagarria, baliteke beste testu eta argazki batzuek lizentzia hau ez izatea.

EKONOMIA SOZIAL ERALDATZAILEAREN
SAREKO KIDE GARA

ARGIA HIZKUNTZA POLITIKARAKO
SAILBURUORDETZAK DIRUZ LAGUNTZEN DU:

EUSKO JAURLARITZA
GOBIERNO VASCO

KULTURA ETA HIZKUNTZA
POLITIKA SAILA

AURRERA DOAN HERRIAN

Maiatzaren 14an 500 urteko ondare historikoa eraitsi zuten minutu bakan batzuetan. Abadiñoko Mendilibar-erdikoa baserria hauts bilakatu zuten abiadura handian joan nahi duen tren, hortik pasatzean, ez dadin moteldu. Bost egunera Andoaingo Illarramendi baserriaren txanda heldu zen. Gutxienez, 1615etik Buruntza auzoan izan den eraikina suntsitu zuten, eremu handiko supermerkatu batentzat eta alboan duen enpresarentzat lekua egiteko. Aurrera, oso aurrera doan herrian. Balaztarik gabe.

 XABIER LASA / AIURRI AXIER LOPEZ

MOTZEAN

Uztailaren 12rako deitu ditu Iñigo Urkulluk Eusko Legebiltzarrerako hauteskundeak EAEn. Lapurdi, Zuberoa eta Behe Nafarroako herriko bozen bigarren itzulia berriz, ekainaren 28an izango da.

Parisko Polizia Prefetura auzitara eraman zuten, konfinamendua kontrolatzeko droneak erabiltzeagatik. Estatu Kontseiluak arrazoia eman die salatzaileei eta droneen erabilera debekatu du, gobernuak horien erabilera arautzen ez duen bitartean.

Uztailetik aurrera irekia izanen da Ipar eta Hego Euskal Herriaren arteko muga. "Atzeritarren sarrera baimenduko da, segurtasun neurriekin", jakinarazi du Espainiako gobernuburuak.

AEBetako aberatsenek 434.000 milioi dolar irabazi dituzte pandemia garaian. Diru gehien Jeff Bezos Amazonen jabeak eta Facebookeko Mark Zuckerbergekin irabazi dute.

Tolosan, euskararen kale erabilera (%49,1) gaztelaniarenaren (%48,5) gainetik erregistratu da "100 urtean lehen aldiz", herriko euskara taldearen arabera.

AHOTSA.INFO

Mobilizazio ugari, Patxi Ruizi babesa adierazteko

ARGIA

Kartzelako osasun baldintzak salatzeako protesta batean parte hartzeagatik funtzionarioek eginiko mehatxuak salatzeako hasi zuen gose eta egarri greba Patxi Ruiz preso txantrearrak, maiatzaren 11n. Aldizkari hau ixteko unean, gose greban jarraitzen du, larri baina egonkor, Murtzia II espetxean –ospitalera eraman zutenean 2 litro serum sartu zizkioten, eta egarri greba utzi zuen-. Kasuaren nondik norakoetan sakontzeko, presoaren abokatuari egindako elkarrizketa duzue, orri batzuk aurrerago.

Urruñan, Donostian, Mutrikun, Etxarrin, Berangon, Algortan, Erromon, Hernanin, Durangon, Zornotzan, Baionan, Altsasun, Bilbon, Gasteizen, Lekeition, Arbizun, Gernikan, Bermeon, Iruñean... mobilizazioak egin dituzte, Ruizi elkertasuna adierazteko. Presoaren egoera salatzeako, adibidez, Luhuso eta Itsasu arteko errepidea moztu zuten suzko barrikada batekin. Baionan, salatu zuten Patxi Ruizen erabakia “presondegia politikaren etengabeko erasoen ondorio lazgarria” baino ez dela. Iruñean, Espainiako Poliziak manifestarien aurka egin zuen eta pertsona bat atxilotu.

Mobilizazioetatik harago, ugariak izan dira elkertasuna helarazi nahi izan dioten eragileak. Tartean, beren kezka agertzeko agiri bateratua kaleratu dute Bake Bideak eta Bakegileek. “Patxi Ruizen egoera euskal presoek azken hamarkadetan Frantzia eta Espainian paraitzen dituzten salbuespeneko neurrien ondorio zuzena da. Urteak urrundurik, sakabanaturik, batzuentzat bakarturik eta bizi baldintza gogorrenetan egotearen ondorioa alegia. Edozein presori aplikatu behar zitzaion eskubidetik at gelditu baitira berriz ere euskal presoak, salbuespen egoeran salbuespen”, salatu dute agirian.

Defentsa Askatasun Kolektiboetarako Abokatuak saretik ere babesa helarazi diete bai Patxi Ruizi, bai bere defentsaren ardura duten abokatuak. “Salatu nahi ditugu, berriro ere, defentsa lana oztopatzeako izandako saiakerak. Jarrera horrek Patxi Ruizen egoeraren okertzea baino ez baitakar”.

HUMANITATEAREN UNE GORENAK

Normaltasun berria

ARITZ GALARRAGA

Badirudi hasi garela argia ikusten tunelaren bukaeran. Fa-sez fase, baina pixkanaka irekitzen ari da, primaderako lilia nola, etxealdia –gurea etxealdia izaten ari baita, ez inondik ere itxialdia, pasa den asteko ARGIAN irakurri ahal izan genuen bezala; eta ez dakit nola bizi ahal izan naizen orain arte termino hori gabe-. Ematen du fermua dela jaitsiera, bueltatzen ari garela, pasa dugula gogorrena. Eta ez dizuet asuntoka zapuztu nahi, baina ez da dirudien bezain erraza izango.

Noski, nik ez dakit ezer birusaz, pandemiak, etorkizunaz. Baina 2003an argitaratutako ipuin batek, Luzien Etxezaharretak idatzia, iragartzen digu dena: "2020 urte horietan ikaragarriko izurriteek jo zituzten munduko bazter batzu". 2003an argitaratu, eta printzipioz 2050eko errealitatea irudikatu beharko lukeen ipuin batek: "Miliunka joan ziren lurtarak, hilak gertatu arau errausten zirela. Euskal Herria ere joa izan zen". Ez zaizue arraroa egiten? Zergatik aipatzen du hain justu 2020a? Zer zekien Etxezaharretak guk ez genekienik? "Asiatik abiatua zen urte batzu lehenago SRAS izeneko zerbait, arnas hartzeko sindromo bizi larria. Honek bularrak erasotzen zituen bainan bere baitaz gesaldu zen, eriak behexiz gehienbat". Beti pentsatu izan dut Etxezaharreta pixka bat satelitea zela, Baionatik, gauza arraroak publikatzen, eta hara: "Aldiz 2020 horretakoak, hamar bat urtez, sekulakoak eragin zituen". Hamar bat urtez. Eta ez da etorkizun dugun bakarra: "Zubero osoa jendez hustu zen" –gai-xo bizkaitarrak, maskaradatik gabe geratuko dira-; "Gipuzkoa osoaren deportatzea izan zen kapitulu lazgarrienetarik" –bost axola niri, Nafarroa maritimokoa bainaiz-; azkenerako, "euskaldunik gabeko Euskal Herria" geratzeraino –gauza ederragorik!-. Hori izango ote da hainbeste aipatzen duten normaltasun berria? Hala balitz, ez luke itxura txar-txarrik. ●

EZ HANKA EZ BURU

ADUR LARREA
www.adurlarrea.com

NORMALTASUN BERRIRANTZ...

ADUR

"EUSKARA ARDATZ DUEN GIZARTEA, GIZARTE BERDINZALEAGOA IZANGO DA"

EUSKARAREN GIZARTE ERAKUNDEEN KONTSEILUA

Geroa euskaratik kanpaina abiatu du Kontseiluak, euskara ardatz hartuko duen etorkizuna aldarrikatzeko: "Euskarak herritarrak elkartzen eta saretzen ditu; euskalduna nola, gutxituta dauden talde eta herritarrekiko begirunea lantzeko tresna da euskara; eta begirunea landuz, elkar errespetatzeko eta zaintzeko bidea irekitzen du, gertutasunetik eta elkartasunetik; herritarren eskubide guztiak bermatzeko oinarria da euskara; eta ondorioz, gizarte berdizale eta demokratiko baterako zutarria da". 2020/05/21

Gastu sozialean inbertitzea oso errentagarria da

JUAN MARI ARREGI

Gaur egungo pandemiatik gobernu eta administrazioek ikasi behar luketen gauzetako bat da gastu sozialeko inbertsio oro oso errentagarria dela ekonomikoki. Ondorioz, erakunde bakoitzak horri buruz dituen politika guztiak berrikusi beharko lituzke.

Osasun-baliabideen faltak (oheak, ZIUak, babes-materiala, maskarak, arnasgailuak, haizagailuak, medikuak, erizainak...), baita adinekoen egoitzetako abandonu egoerak eta medikalizazio faltak ere, eragin dute Covid-19ak dagoeneko 2.000 lagun inguru hiltzea Euskal Herrian –horietatik gehienak egoitza horietan izan dira-. Enpresak, dendak, tabernak, jatetxeak, museok, zinemak eta abar gelditzera behartu ditu pandemiak: milaka enplegu suntsitu ditu eta milioi askoko galera ekonomikoak eragin. Euskal lurraldeetako daturik ez dugu, baina Espainiako Estatuan, adibidez, 30.000 milioi eurotara iritsi da oraingoz kaltea.

Beharrezkoa da gizarte-politikak birplanteatzea. Inork ez du zalantzan jartzen osasungintzan, osasun-babeserako enpresetan, ohe kopuruan, ZIUetan edo enplegu duinean arreta gehiago jarri izan balitz, edo egoitzetan gehiago eta hobeto inbertitu izan balitz, pandemia horren eragina bestelakoa izango zenik. Hala, suntsituriko enplegua askoz gutxiago izango litzateke. Azken batean, kalte humanoez gain, kalte ekonomikoak ere txikiagoak izango lirateke.

Beharrezko baliabide ekonomikoak aurkitzeko, alde batera utzi behar dira gobernuen aurrekontuak jaten dituzten beste politika batzuk: defentsa, monarkia, AHT eta antzeko obra antisozialak, soldata politikoak... Horrez gain, Google, Tobin edo Covid tasen gaineko zergak ere erabili beharko lirateke behin-goagatik. ●

Test masiboa noizko?

ESTITXU EIZAGIRRE KEREJETA

Norberak ez daki COVID-19a pasea duen edo ez. Are gutxiago, une honetan infektatuta dagoen eta beraz besteak kutsatzen ari den, edo ez. Eta ezjakintasun horretan, badaezpada herritar askok arduratsuago jokatu du bere tokiko agintariak baino: enpresarien kuinatu diren sailburuek langileen osasunaren bizkar makinaria martxan mantendu nahi izan dutenean lantokira joateari uko eginda; bozkaleku izango diren eskolak zabalik ikusteko marketen presioen aurrean eskolak etxetik ematen jarraituz; Sánchezek agindu baino lehenagotik maskarak jantzita; tabernak eta dendak egun osoz ireki arren lehenagoko kontsumo ohituretara jo gabe...

Baina zer zentzu du une honetan infektatuta zeintzuk dauden eta zeintzuk ez jakin gabe bizimoduak erabat baldintzatzeak, aukera baldin badugu jakiteko? Zertarako egin uko besarkadei, gertutasunari, kolektiboan biltzeari, talde horretako kide guztiak koronabirusaz libre badaude? Eta ez ote dira maskara, gel, eskularru eta lixiba guztiak eskas kutsadura saihesteko, asintomatikoz inguratuta dagoenarentzat? PCR probak birusaren material genetikoak detektatzen du eta une horretan infektatuta dauden %92a atzematen du, eta ez dauden %100ean ezezkia berresten du. Gainera, Euskal Herriko Unibertsitateak apirila hasierarako garatu zuen PCR probak gainditua du mundu mailan testak egiteko zegoen stock arazoa eta beharrezko diren balidazioak eta bedetinkapen zientifikoak jaso ditu.

Zaila da ulertzea zergatik ez den gizarte osoan masiboki PCR testa egin, horrela lortuko bailitzake zehazki une horretan infektatutakoak isolatuz COVID-19a izugarri ahultzea. Eta era berean, une horretan koronabirusaz libre daudenek bizimodu osasuntsua egin ahal izateko atea zabalduko luke, askoz babes neurri gutxiagorekin seguruago geundeko guztiok, asintomatikoak isolatuta. Zaila da ulertzea EHUn probak pertsonako 15 euroko kostua izanik, nola ez den horren aldeko apustua egin, herritar, enpresa eta erakundeentzat askoz garestiago izango zaigunean beste edozein babes neurri: maskarak, leku guztietan segurtasun neurriak gordetzeko eraldatu beharko diren espazioak, eten edo mugatu beharreko jarduerak...

Gobernatzen gaituztenek interes ekonomikoak herritarren osasunaren gainetik jartzen dituztela oso argi dugu Zaldibarkoaz geroztik. Herritar arduratsuek eskatu beharko diegu PCR masiboa egitea, lehenbailehen. Mundu osasuntsu baten bila aldatu beharreko guztia aldatzen lan egingo dugu, ez ditzagun mundu gaixo baten harreman ereduak eta bizimodua naturalizatu. ●

PENSIONISTAK KALEAN DIRA BERRIZ

EUSKAL HERRIA. Alarma egoera ezarri zenetik lehenengoz, pentsionisten mugimendua kalera irten da joan den asteen. Zaharren egoitzetan jasotako heriotza kopuru altua eta ildo horretan Aldundiek egindako kudeaketa okerra salatu dituzte. Mobilizazioak hildakoak omentzeko ere baliatu dituzte. Euskal Herriko hainbat txokotan atera dira, osasun egoerara egokitutako formatuan: pertsonen arteko distantzia mantendu dute, eta protesta hamar pertsonara mugatu ere egin dute udalerriren batean.

MIGRAZIOA

810 milioi

euroko ekarpena egin zioten jatorri atzeritarreko EAEko biztanleek ekonomiari 2018an, Ikuspegi Immigrazioaren Euskal Behatokiak aztertu duenez. Hala, egin duten ekarpena izan da administrazioetik jaso dutenaren bikoitza, dirulaguntzen menpe bizi den migratzailearen estereotipoa gezurtatuz, beste behin.

NEGOZIAKETAK. EH Bilduk akordioa egin zuen PSOE eta Unidas Podemosekin, Espainiako Kongresuan alarma egoeraren luzapenean abstentziora jotzearen truke Lan Erreforma indargabetu eta tokiko erakundeen gastu gaitasuna handitzeko. PSOEek, baina, lehen puntua ez zuela beteko iragarri zuen gero.

MINTZAPRAKTIKA. Ikastetxeak itxita eta etxean konfinatuta, familia erdaldunetako seme-alaba ugari asko murriztu zaie euskaraz aritzeko aukera, eta beraiekin hitz egiteko mintzapraktika sare sendoa osatu dute Bilbo Handian. Boluntario gehiago eskatu dituzte, haurrekin euskaraz aritzeko.

TRANSGENIKOAK. Zortzi arto transgeniko barietate gehiago saltzeko baimena eman du Espainiako Gobernuak eta denak dira Monsantoaren jabetzako MON 810 linea-koak. Apirilaren 9tik dute hauek saltzeko baimena. 2019an arto transgenikoz 8.000 hektarea erein ziren Nafarroan.

50 urtetan, beroa jasanezina izango da biztanleen herenarentzat

URKO APAOLAZA AVILA

Munduaren berotze globalak 3.500 milioi lagunentzat bizitzeko ezinezko egingo du planeta 2070ean, tenperatura altuengatik. Ikerketa baten arabera, egoera horrek milioika lagun bultzako ditu bizirauteko tenperatura baxuagoak dauden tokietara.

SAHARAREN PARE

Lurrazala 6 gradu edo gehiago berotuko da, egungo hipotesien arabera. Historikoki gizakia 11 eta 25 gradu arteko batez besteko beroa izan duten eremuetan bizi izan da, gutxienez azken 6.000 urtetan; "gailur klimatiko" moduko bat da. Hala, 29 gradu zentigradutik gorako batez bestekoe-kin bizitzea "ez da bideragarria", diote ikerlariak. Saharako basamortu zabalean daukagu halako tenperatura.

GRADU BAKOITZAREN ERAGINA

Ikuspegia ez da askoz hobe berotze globala mantsotzeko neurriak hartuko bagenu ere; 1.500 milioi lagunek jarraituko lukete tenperatura jasanezinaren langa hori gaintitzen duten lurretan bizitzen. Ondorioetako bat da munduan tenperatura gradu bat igotzen den bakoitzeko, mila milioi lagun euren lurraldeetatik kanpora bultzatuko dituela beroak.

KUBAK OSASUN PUBLIKO EREDUGARRIA ESPORTATZEN DU COVID-19 GARAIOTAN

COVID-19 krisia hasiz geroztik Kubak 179 mediku, 399 erizain eta hamabost teknikariz osatutako hamabost brigada barreiatu ditu munduan zehar, Latino Amerika, Karibe eta baita Europako herrialdeen eskariz ere –tartean Italia, Andorra eta Frantzia bera Martinikarako...–. AEBek ezarritako blokeo ikaragarriaren erdian, Kubarentzako tresna geopolitiko garrantzitsua dira brigadok, iraultza sozialistaren balioen erakusgarri izateaz gain.

 PELLO ZUBIRIA KAMINO

Apirilaren 12an Italiako Turingo aireportuan lur hartu zuen 21 mediku, hamasei erizain eta koordinatzaile logistiko batez osatutako brigada kubatarrak. Italian COVID-19aren kontrako borrokara Kubatik iritsitako bigarren taldea zen: horra Europa aberatsen osasun sistema ustez moderno bat pandemiari aurre egin ezinik eta bizi-maila askoz txiroagoko herrialde bateko profesionalak laguntzera etorriak...

Frantziak ere Hexagonorako ez baina Martinikarako onartu zuen beste brigada bat. Apiril hasierako egunik gogorretan Espainiak ere gustura onartuko zituen pare bat baino gehiago –tartean Valentziako erkidegoak horietara jo nahi zuelako–, ez balitz NATOren eta AEBen errepresalien beldur izan.

Kubako Gobernuak ofizialki aitortu duenez, bere osasun langileak COVID-19aren kontrako elkarlan operazioetan ari dira mundu osoko 40 herrialde baino gehiagotan. Espresuki koronabirusaren kontrako borrokara joandakoak dira terapia intentsiboetan, biologiari, epidemiologiari eta farmakologiari berezitatutako profesionalak –Italiara joandakoen artean, medikuntza orokorreko 23 doktore, hiruna pneumologo, ZIUKo espezialista, infekziologo eta larrialdietako langile, gehi hamabost erizain (zazpi intentsibista) eta logistikako arduradun bat–. Kubak 11 milioi biztanleren artean 95.000 mediku baino gehiago dauzka, 1.000 biztanleko

9 –AEBek 2,6 baino ez dauzkate–, gehi 85.000 erizain. Osasun zerbitzuetako langileek orotara 492.000 pertsonako multzo handia osatzen dute.

COVID-19aren krisia hasi aurretik, Kubako Osasungintzako Elkarlanerako Unitate Zentralak 28.729 langile zeuzkan mundu osoko eta kolore guztietako 59 herrialdetan sakabanatuta: Saudi Arabia, Aljeria, Cabo Verde, Qatar, Kenya, Mongolia, Niger, Hego Afrika, Turkia, Uruguai, Venezuela, Vietnam, Zimbabue... 2015-2018an 50.000 langiletik gora (erdiak medikuak) zeuzkan bidalita 69 herrialdetara. Geroztik neoliberalak Latino Amerikan hartu duten indarrarekin, etxera itzuli behar izan dute Brasil (8.471), Ekuadorren (382) eta Bolivian (725) lanean ari zirenak, hauetako gobernuak elkartasun operazioak etenda.

Le Vent Se Leve aldizkarian Antoine Bourdonek kontatu duenez, 1959an Fidel Castroren gidaritzapean iraultzaileek agintea hartu zutenetik Kubak osasun sistemaren garapena ipini zuen lehentasunen artean hezkuntzarekin batera, munduan erreferentzia izan nahian, sistema berriak gizakiaren garapena lehenesten zuela erakusteko eta, horrekin batera, “diplomazia mediku” oso bat garatzeko.

Hasiera gozoa ez zuten izan, ordea: mediku eta medikuntza irakasle askok ihes egin zuten iraultzaren garaian. Ernesto ‘Che’ Guevararen –medikua bera ere– garaietan *garun ihesi* masibo hari

adabakia jartzea izango zen, beraz, lehenbiziko beharra. Hasteko, iraultzaileek osasun sistema osoa nazionalizatu zuten, botika eta tratamenduen prezioa jaisteari ekin eta azkenerako, Kubako konstituzioan ezarri osasun zerbitzuak doakoak izatea.

Osasun sistema kubatarra bi oinarriren gainean antolatu da: prebentzioa eta hurbiltasuna. Horiek lekuko poliklinika sarean mamitu dira, zeintzuetan ospitaleko tratamendutik harago, eritasunak klinikara iritsi aurretik detektatu eta mugatzeko lana ere egiten baita. 1984an “oinarrizko osasun taldeak” artikulatu ziren uharte osorako, mediku bat eta erizain batez osatuak: ekipo horietako bakoitzak 2004an 120-150 herritarren osasuna zaintzen zuen.

ELKARTASUNA BAI, SOFTPOWER ERE BAI

Kubako osasun sistemak aurre egin behar izan zion 1989ko krisi handiari, urte hartan Sobiet Batasuna eta bere bloke ekonomikoa hondoratu zirenean. Solaskide komertzial gehienak galduta eta ondoren, AEBetako agintariekin uhartea ito nahian 1992an *Cuba Democracy Act* legearekin blokeoa gaineratuta, *Periodo Especial* delako aro latza zeharkatu behar izan zuten herritarrek, klase guztietako murrizketak nozizuz. COVID-19agatik itxialdia ezagutu duen europarrak berak nekez pentsatu ditzakeen bezalako zailtasun eta gabeziak su-

HENRY REEVE BRIGADA.

MEDIKU ETA ERIZAIN
TALDE BAT APIRILAREN
HASIERAN HABANATIK
ITALIARANTZ
ABIATZERAKOAN,
PIAMONTEKO ESKUALDEAK
KUBAKO GOBERNUARI
EGINDAKO ESKARIARI
ERANTZUNEZ. (ARGAZKIA:
ARIEL LEY ROYERO).

fritu zituzten kubatarrek urte haietan. Hura gainditzeko ahaleginean, egoera ekonomikoa pittin bat kontrolatu bezain laster ekin zion Kubak botiken ekoizpen nazionala bermatzeari –yankiek kontrolatutako farmazia konpainien zepoari ihes egiteko-. Ildo horren emaitza dira bioteknologiazko proiektu kubatarrek ere, hainbat tratamendu berri sortzera eramane dituen. Tartean, COVID-19aren kontra esperimentatzen ari diren *Interferon Alfa* ezaguna.

Atzerriko beste gizarteei estutasunetan medikuz eta erizainez laguntzeko estrategiari ere oso goiz heldu zion Kubak, lehenbiziko misioa 1962an Aljeria independizatu berrira bidalita. Geroztik, gehienik hondamendien ondorio humanoak artatzen zentratu da Kubaren atzerriko laguntza, *mediku diplomazia*

tresna geopolitikotzat erabiltzeaz gain laguntza horren ordainekin uharteko osasun sistema pagatzen laguntzeko.

Kubak atzerriko laguntza honi *softpower* –harreman internazionaletan *hardpower* diren armak edo ekonomiarekin konpetitu ezin dutenez– atera dion zukua hainbat ikerlarik aztertua dute, hala nola Patrick Howlett-Martinek “*Kubaren nazioarteko elkarlan medikua: ordaina izan duen eskuzabaltasuna*” liburuan. *Softpower* horren erakusgarria izan zen 2014an Ebola krisi bati aurre egiteko Mendebaldeko Afrikara Kubak bidalitako doktore eta erizain ekipo sendoaren lanak jaso zuen mundu mailako txaloa, orduan Barack Obamaren Atzerri Ministro zen John Kerryrena tartean.

Diplomaziako tresnaz gain diru-sarrerara iturri ere bada nazioarteko elkar-

lan hau. Iturri batzuen arabera, Kubako ogasun publikoari urtean 11.000 milioi dolar ekartzera iritsi zen, askoz zalaparta handiagoa eraginez turismoak ekartzen zizkionak baino gehiago. Hori 2018a baino lehenago zen, hortik aurrera hasi baitziren ilaran Brasil, Ekuador eta Bolivia kanporatzen laguntzaile kubatarrek –ultra-eskuindarren obsesioetako bat–.

Kubak laguntzaren truke herrialde bakoitzari kobratzen dion tarifa izaten omen da bertako profesionalei pagatzen zaiena. *Die Welt* egunkari alemanak iturri ofizialetatik jaso duenez, atzerrira bidalitako langile bakoitzari Kubak ordaintzen dio tarifa horren %20 eta %30 artean, gainerakoa Estatuak hartzen du bere gain. Kuban bertan 1.200-1.850 peso (43-64 euro) kobratzen dituen. ●

**ZINKUNEGI
OPTIKA**

Hernani 23 - 20004 Donostia
T. 943 420 624
info@zinkunegioptika.com
www.zinkunegioptika.com

f w

Carmen García Pellón

ERREPRESIOAREN BIKTIMAREN MEMORIA ESAN

HEMEN ORAINDIK FUSILARIEN OINORDEEK AGINTZEN DUTE

Aita fusilatu zioten Elon 1936an, Esako beste sei lagunekin batera. Etxeko leihotik ikusi zuen kamioia herriko kuartelera etortzen, zazpi presoak atoiratzen... Ondoko urteetan, lapurretaren lekuko izan zen: lursailak eta etxabeak bereganatu zituzten faxistek. 91 urte ditu Carmen García Pellonek, eta bizian ikusi duena kontatzen hasi da. Horixe ez dio barkatzen orduko agintarien askazi ezin heziak.

 MIEL A. ELUSTONDO ZALDI ERO

Hitz egiteko gogorik ez duzu...

Ez. Gaur berandu jaiki naiz. Ez nintzen oroitzen etortzekoak zinetela. Gero, bazentoztela ohartu naizenean, pentsatu dut: "Nahiago nuke bidean dartzela geraraziko balituzte, etortzea galaraziko baliete!". Askok hitz egin dut, gauza asko esan ditut. Gehiegi, beharbada.

Askok hitz egin duzula diozu, baina duela dozena erdi hilabete arte ez dugu izan zure berririk.

Jendea etorri zait, bada, etxera! Galdezka, denak. Lehenengo hura etorri arte [Nekane Ruano García, historia

irakasle eta ikerlaria], isilik ni. Ez zegoen hitz egiterik. Beldurrez bizi izan gara! Eta nola ez ginen, bada, beldurrez biziko! Orduko haiekin dira oraindiko hauek! Orduko berek agintzen dute toki guztietan, udaletxean eta gainetako lekuetan. Gauza guztiez jabetu dira, etxe, pentze eta larre. Bereganatu dute dena! Orduko haien iloba da orain Esan agintzen duena!

Alkatearen familiaren kontrako akusazioak egin ohi dituzu.

Herriaz jabetu baitira! Autobia egin zutenean, eurentzat hartu zituzten hainbat lursail. Orain euren da dena. Dena.

Etxe honetan bertan jaio nintzen, bada-kit hemengo berri. Gure gurasoek hiru seme-alaba izan zituzten: Pedro, Gabriel eta ni, hirugarrena. Orduko argazkia ere badut: hortxe gure familia, hiru senideok eta gurasoak, Mariano eta Angela, Jeremias profetak baino negar gehiago egindakoa.

Jeremias profetak baino negar gehiago egindakoa?

Ama, jakina! Ama beti negarrez. Etxe honetan bizi ginen, baina, etxetik bertara, bordan genituen txerriak, oiloak, usoak... Eta gure ama haraxe joaten zen negar egitera. Guk ez genezan ikusi!

Carmen García Pellón

ESA, 1928

Mariano García Ilazorza zuen aita, Esako zinegotzi eta UGTko kide garai hartan, herriko sei lagunekin batera fusilatua. Harrezkero ez da haien berririk izan, Eloko nekazari batek haien gorpuak Elo bertako errepide bazterrean botata ikusi eta lurperatu zituztela besterik ez. Franco hil ondoko urteetan, gorpuzkiak berreskuratzen saiatuagatik ere, ez dute lortu. Memoria historikoa tar-teko, oraingo garaian galdezka joan zaizkionean, aho-bilorik gabe hitz egin duenean, kontra jarri zaizkio herrian bertan. Errepresioaren bik-timen Pozu Fortuna saria jaso zuen iaz Asturiasen, baina horrek ez dio gozarazi herriko garratza.

Zortzi urte zenituen aita eraman zizuetenean...

Ordu arte zoriontsu bizi izan nintzen. Oroitzen naiz aita baratzatik etorri eta berarengana joaten nintzela korri. Zer ote zekarkidan. "Txoritxoan ogia dakarkizut", esaten zidala oroitzen naiz. Txoritxoan ogi hori ez zen ogi lehorra besterik, ogi korroskoa, eta ni pozik. Oso mimatua izan nintzen. Baita nire bi nebak ere. Gure aitak amak baino adin handiagoa zuen, eta seme-alabak zituen poza. Nire bi nebak berarekin batera joaten ziren baratzera. "Lanean lagundu ere egiten naute", oroitzen naiz esaten ziola gure amari.

Zuen aita Esako udaleko zinegotzi errepublikarra zen gerraurrean...

Bai, eta gerra lehertu zenean bila etorri zitzaizkion. Atea jo zuten eta leihora irten zen aita: "Zer dugu?", "Jaitsi hadi!". Bi guardia zibil eta zinegotzi bat etorri zitzaizkion. Eta kuartelera eraman zuten. Iluntzean, amarekin batera joan nintzen kuartelera. Aita ikusi nahi nuela esango nion amari, edo ahal dakit nik! Bi nebak etxean gelditu ziren, eta ni kuartelera amarekin, aitari ogitartekoa ematera. Eta oroitzen naiz, hantxe ikusi nituen mahai baten inguruan zazpi gizonetakoak, fusilatuko zituzten zazpiak, hankak katez loturik preso.

Zazpi haien artean zuen aita.

Bai. Ogitartekoa eman, eta gure amak aitari: "Eta zer esan dizuete?". "Deklara-

tu egin behar dugula", aitak. Eta amak: "Deklaratu? Zer deklaratu behar duzue, jakin baliteke?". Eta, gero, niri zuzenduz, amak: "Emaiozu pa aitari, sekula ez duzu-eta berriz ikusiko". Horixe izan zen konbertsazioa. Eta, bitartean, gainerako presoak guri begira. Gu beste inor ez zen ausartu kuartelera joaten. Beldurra! Eta, hala ere, ama ez zen Esakoa...

Nongoa zen, bada?

Ondoko herrikoa, Tiermaskoa. Han ez zuten inor hil. Kamioi hura Tiermasera joan zenean, bertako alkateak eta apai-zak esan omen zieten: "Jaunok, geu gara guztion erantzule!", eta han ez zuten inor hil. Hala ere, agi denean, Tiermasera bidean, *El Zorroza* eta beste bat agertu zitzaizkien. *Cara al sol* kantatzeko agindu zieten, eta kantatu ez zutenez, hantxe bertan hil zituzten, bide bazterrean. *El Zorroza* Tiermaskoa zen; bestea, ez. Horrelaxe. Gure kasuan, aitari kuartelera afaria eraman eta etxera itzuli ginenean, amak esan zuen: "Zelatan egongo gara, noiz eramaten dituzten jakiteko". Eta hantxe zain gu, leihoan. Eta goizeko ordu biak aldera, Xabierreko errepidetik kamioia etorri eta zazpi preso hartuak eraman zituen. Fusilatzeraz.

Ez ezer deklaratzera.

Baita zera ere, deklaratzera! Eraman zituzten, eta ez ditugu harrezkero ikusi! Hobiren batera edo auskalo nora bota

zituzten! Oraindik ez dugu haien gorpuzkinik berreskuratu! Fusilatu eta Elon bota zituztela esan zigun uzta biltzetik zetorren nekazari batek, bertan lurperatu zituztela Elokoek, ez fusilariak, hala ere! Nekazari hark esandako lekura joanda gaude, baita Aranzadi Elkartekoak ere, baina ezer ez, han ez dago gorpuzkinik!

Eta zer izan zen zuen etxean aita fusilatu ondoko egunetan?

Gure amaren negarra, horixe besterik ez. Aita bizi zela, etxean apopilo hartu genuen Esako ile-apaintzailea, eta nire bi nebak ere harekin hasita zeuden lanbidea ikasten. Ile-apaintzaile hura ere eraman nahi izan zuen fusilatzerara, baina kuarteleko kaboaren emazteak galara zi zuen. "Alvarado akabatzea pentsatu ere ez, herrikoa dut eta, Sosekoa!", esan omen zion kaboari. Ile-apaintzaile hura, Leontzio Alvarado, bitan ere eraman zuten fusilatzerara, baina ez zuten fusilatu. Oroitzen naiz dardaraz etorri zela. Sua piztuta geneukan, eta haraxe arrimatu zen... Aita fusilatu biharamunean, okinak nire anaia Pedro ikusi eta esan zion: "Koñe, koñe! Aita hil zaizula esan didate". Eta Pedrok: "Hil dela ez, fusilatu egin dutela!". Pedoren

erantzuna, hamabi urterekin! Bagenekien fusilatu zituztela. Bestela pentsatzenez, hil! Eta gero, lapurreta!

Zazpi lagun fusilatu zituzten Esan...

Zazpi baino gehiago. Hortxe dut [José María] Jimeno Juríoren liburua [*La Guerra Civil en Navarra (1936-1939)*]. Hamabi fusilatu zituzten. Denak ez ziren Esakoak. Bata Longasekoa zen, bestea Andosillakoa, hurrena Galipentzuko... Ur-biltegian ari ziren lanean. Gure aita nekazaria izan zen, baina Xabierreko errepidea egiten ere lan egin zuen, eta orduantxe batu zen UGT sindikatura. Jimeno Juríok berreskuratu zuen haien historia. Esan zidanez, nekez eta pekez lortu zuen informazioa.

Eta, gero, niri zuzenduz, amak: 'Emaiozu pa aitari, sekula ez duzu-eta berriz ikusiko'. Horixe izan zen konbertsazioa. Eta, bitartean, gainerako presoak guri begira. Gu beste inor ez zen ausartu kuartelera joaten. Beldurra!"

José María Jimeno Juríok berak esan zizun?

Bai. Izan ere, 1959an Iruñe-ra joan ginen bitzizera, eta senarra zenak eta biok denda izan genuen Barañainen, eta haraxe etortzen zitzaidan Jimeno Jurío, denda gainean bizi baitzen. Hura bere lana egiten ari zen, fusilatuen historia idazten, eta Esako gorabeherarik ez zekienez, galdezka etortzen zitzaidan. Nik, berriz, nekiena kontatu nion, zuri kontatzen

JIMENO JURIO

"Etxepeko dendara jaisten zen, gurera, eta galdetzeari ekiten zion. Ordurako ezkondua zen [José María] Jimeno Jurío, eta semea ere bazuten. Hark galdetu, eta nik erantzun. Hiru liburu ere idatzi zituen, eta etxean dauzkat bi. Hirugarrena erostera joan, baina ez zeukaten. Saltsaren bat izan zen tartean, eta ez daukat. Esako elizaraino etorri zen Jimeno Jurio, heriotza haien berri ikustera. Ez ziotela lana erraztu, esan zidan. Eskerrak Jimeno Juríori!"

EGUNKARIA

"Etxean jasotzen dut egunkaria egunero. Beti jaso izan dut. Garai batean, *Diario de Navarra*. Orain, *Diario de Noticias*. Iaz aldatu nintzen, amorratuta. Gabon otarrak zozketatu zituen *Diario de Navarra*-k, eta okinaren emazteak esan zidan otarra egokitu zitzaizela. "Ai, ama, oraingoan ere kazikeari otarra!", esan nion neure buruari. Eta, unean bertan, lehengo egunkariaren harpidetza ezeztatu eta bestearena egin nuen. "Zertan ez ote dut lehengo egin?", galdegin nion neure buruari."

Azken hitza LEIHOA

"Etiket ikusten genuen Guardia Zibilaren kuartela. Leiho horietan geunden gu, eta bertatik ikusi genuen dena: kamioia kuartelera etortzen, presoak igoarazten... Eta adio sekulako! Eraman zituzten, eta ez genituen harrezkero inoiz ikusi. Ezta hilik ere!"

ari natzaizuna. Jimeno Jurfok lan handia egin zuen, hari zor diogu zikinkeria hau guztia azalera ekarri izana. Esa berta-koek hil zituzten gure aita eta gainerako presoak... Iruñera joan ginenean, hemen gelditu ziren amatxirenak izanak ziren lursailak, baina, gero, alkatearen familia jabetu zen lur haietaz! Oraindik auzi-tan ari naiz Esako udalarekin, amatxiren lursail haien kontura! Amatxik ez zuen bizian arrautza bat osorik jan, lursailak erostea zuen obsesioa. Hemen ondoko etxea ere berak erosi zuen, nahiz gero hartaz ere alkatea jabetu!

Nola liteke inor inoren ondasunez jabetzea?

Ezjakin hutsak baikinen! Amatxik etxa-be baten salerosketaren agiria zuen, eta nire neba Gabriel udaletxera joan zen, katastroan ageri zedin. “Uztazu hor agiri hori, orain ez baitut astirik!”, esan zioten udaletxean. Handik hilabetera neba udaletxera itzuli zenean, esan zioten: “Hemen ez zenuen inolako agiririk utzi. Zeuk eraman zenuen”. Eta egungo egunean, oraingo alkatearen izenean ageri da gure amatxik erositako etxabea. Joan hadi eta harrapazak! Nork kendu hari orain gure lursailak-eta?

Zer dio orain zure barruak zuen aitaren fusilatzeaz, aita gabe egin behar izan duzun bizimoduaz, egin dizueten lursailen lapurretaz?

Guri galarazi diguten bizimodua egin dutela eurek, horixe esango nuke! Euren dute dena. Herriko lur komunal guztiak ere eurentzat hartu dituzte. Esako ur-biltegia egin zutenean, berdin: eurentzat hartu zituzten erreka ondoko lursail oparoenak. Herriaz jabetu dira, nahi dutena egin dute. Komunalak eta komunalak ez diren lursailak, eurek ereiten dituzte denak.

Ikusi duzu Esako fusilatuen oroimenezko plaka?

Ez naiz ikustera joan. Ezta ondotik iragan ere. Argindarraren kontagailuan jarria dutela esan dit semeak. Ez naiz hara hurbildu. Dena den, oraindik orain jende multzoa ikusi dut parkean, ez dakit mustu dutelako edo zer izan den. Orduko alkate faxistaren familiako apaiz baten izena jarri diote. Mutiko zela eraman zuten apaizek, beste neska-mutil asko bezala.

Epaitegira deitu zintuzten joan den maiatzean, Esako oraingo alkate

Roberto Martinezen eskariz. Gerra ondoko alkate Isidoro Martinezen iloba, zuzen.

Zangotzara joan behar izan nuen! Baina ez zuten ni Zangotzara deitu beharrik. Esan bertan bada bake-epailea! Uste-ko zuten Zangozan apalduko nintzela, baina bai zera!, alkatearen aurrean ere gogor eutsi nion. Eta alkatea harrituta! Ez nuen esandakorik ukatu, gure lursailak jabetu direla, ez didatela ninerik itzuli nahi... Hortxe gelditu da afera hori. Hala ere, udaletxera joan beharrean nago oraindik, amatxiri dagozkionak, eta neureak, behar bezala erregistra ditzaten. Esaterako, Leirera bidean bagenuen sail bat, harriz hertsia, hiru olibondorekin. Eta oroitzen naiz amarekin joan izan nintzela hara, olibak atal-atal egin eta jaten genituela. Eta, gorago, beste sail bat ere bagenuela; aita baba ereiten zuen han. Lursailak, baratzeak, etxabeak... Lanak ditut neureak direnak neure izenean jartzen!

Nafarroan, edota Esan, bederen, erdeinua jaso duzu. Asturiasko Mieresen, aldiz, merezimendua eta aitortza. 2019ko Pozu Fortuna saria jaso zenuen iragan urrian, zure borrokaren aldera.

Bai, gustura jaso nuen. Aita fusilatu zigituen eta lurak kendu zizkiguten. Hitz egiten hasi naizenean, hortxe etorri zait oraingo alkatea, ordukoaren iloba, kontra! Saria jaso nuen Asturiasen, eta ez dakit merezi dudanez ere, baina hemen ez dut saririk jasoko. Hemen, oraindik, fusilarien oinordeak agintzen dute. Isilik egon naizen bitartean, hainbestean! Hitz egiten eta historia kontatzen hasi naizenean, kito. Hitz egin nuela jakin zutenean herrian, akabo! Bizkarra eman zidaten. Batzuk fusilariak izan dira, beste batzuk lapurrak, eta nik dena kontatu dut! Ustez lagun nuen baten bat haserretu zait –gera sasoi hartakoak Esan ez gara bi baino gehiago!–, eta bestelako lagunartea osatu behar izan dut. Eta horrelaxe! ●

“
**Egungo egunean,
oraingo alkatearen
izenean ageri da gure
amatxik erositako etxabea.
Joan hadi eta harrapazak!
Nork kendu hari orain
gure lursailak-eta?”**

40 urte

Duela 40 urte iritsi zen euskaldun bat gure planeta honen gailurrera. Orduko hartako irudiak ikusteak barrenak mugitu dizkit. Martin Zabaleta buru zuen espedizioaren lorpen gogoangarriari meriturik kendu gabe, gogoas-tindu didana herriak emandako erantzuna izan da. Herri lorpen gisa ospatu zen. Euskaldun guztion garaipena bailitzan. Herri harrotasunez. Harrokeria puntu batekin, nahi bada. Izaera berezitu bat ageri da, euskaldunaren eraikuntza idealizatua: aldarrikatzailea, nekaezina eta menderaezina. Epika partekatu bat, euskaldunak munduan kokatzeko gogo bat. Noiz eta non galdu genituen?

40 urte barru gogoratuko ditugu bizi ditugun pandemia garaioak. Herri errelato argirik gabe, tamalez. Euskaldunok nola erantzun genion egoera hari? Ez dago Madril edo Parisetik pasatzen ez den erantzunik. Eta ez naiz ari soilik burujabetza faltari edo zatiketa administratiboari buruz. Norbanakoetatik hasi eta imaginario kolektiboa gurutzatzen duen kontua da. Gogoratuko dugu txalo jo gurela Granadako edo Murtziako herritarrekin batera, baina ahaleginduta ere ez ginela gai izan Aberri Egun bereziki entzutetsu bat ospatzeko. Gogoratuko dugu gure zientzialariek testak egiteko modua sortu zutela eta erakundeek ez zutela behar bezala baliatu.

Krisi guztiek bezala, koronabirusak eragindako muturreko egoerak eskaintzen zuen, bada, paradarik, epika berriak

Gailurra jotzeko falta
genuen bakarra
hauteskundeak ziren.
Osasun larrialdi
baten erdian eta
jendartea shockean
dagoenean, Euskal Erdia
gobernatzeko
hautes-lehian sartzea

ehuntzeko. Egon bazeuden aukerak. Alabaina, guk baino, Espainiako Estatuak egin du hori. Gauza garrantzitsuak kudeatzeko: aginte bakarra. Una y grande. Garbi ikusi dugu zeri buruz ari ziren autogobernua gure esaten zigutenean: Madrilera baimen eske autoz joatea da autogobernua. Eta guk (modu zabalean ulertuta, erakundeetatik hasi, alderdi politikoetatik pasa eta norbanakoetan bukatuta) ez dugu erantzun. Euskalduna etzan eta otzan.

Euskarak jaso duen trataerari begiratu baino ez dago gure noraezaren jabe izateko. Adierazpen garrantzitsuak errazera hutsean egin zaizkigu eta euskarazko telebista publikoa baliabidez eta edukiz hustu da. Ifrentzuan, badira gogoratuko

ESTITXU GARAI ARTETXE
EHU-KO IRAKASLEA

ditugun harribitxiak. Herri eta auzoetako laguntza eta zaintza-sareak, mugimendu feministak bultzatutako "bizihotsa" erresistentzia kutxa edo udaletan abian jarritako ekimen txalogarri asko, bestek beste. Edonola ere, nazio errelatoa ehuntzeko zumitzak eskasak izan dira.

Gailurra jotzeko falta genuen bakarra hauteskundeak ziren. Osasun larrialdi baten erdian eta jendartea shockean dagoenean, Euskal Erdia gobernatzeko hautes-lehian sartzea. Datorrenari aurre egiteko elkarlana bultzatu beharrean alderdien arteko norgehiagoka gupidagabeari bide ematea. Batzuen lehentasuna zein den argi dago.

Katalunian bestela jokatzeko ari dira. Egia da han ere alderdien interesek markatzen dutela gidoia azken aldian, baina behintzat beste narratiba bat eraiki dute: badute sinesmena Kataluniatik hobeto kudeatuko luketela egoera. Ahalegindu dira Madrildik inposatutako aginte bakarrari erantzuten. Hauteskundeak alde batera utzi eta batera arraun egiteko unea dela aldarrikatu dute. Kataluniaren eta bizitzaren alde. Torra presidenteak berriki argitaratutako artikulua bukatzeko erabilitako hitzok garbi islatzen dute jarrera hori.

Koronabirusa pasako da, baina beste gaitz asko gure artean geratuko dira. Herri izateko grina da herri izateko lehen urratsa. Ez dakit horretarako txertorik topatuko ote dugun, baina bilatzeko gogo edo ekimen eza da larriena. ●

Eskola, porrot ala arrakasta?

ANE ABLANEDO LARRION
IRAKASLEA

ANTTON OLARIAGA

Eskola-instituzioari ez zaio haurren ikasketa benetan axola, ez da hori bere existentziaren arrazoia, ez eta bere jardunaren helburu nagusia ere. Bai, badakit eskolari buruzko iritzi orokorraren kontra egiten dudala, eta bertan lanean ari diren hezitzaileen komunitatea asaldatu ere egin daitekeela hau irakurtzean. Niretzat, ordea, eskolaren emaitzek aditzera ematen dutenaren arabera baieztapena baizik ez da, eskolak bere buruari ematen dion izenari begiratzearekin bakarrik ere ondoriozta genezakeena, bestalde. “Hezkuntza”(-ren) sistema da. Eta ez, beraz, “ikasketa”rena. Zergatik ote?

Begira. Eskolak erdietsi beharreko lehen helburu gisa aurkeztu izan zaigu beti curriculumean diren edukien ikasketa eta gaitasunen garapena. Xede horretarako instituziorik egokiena delakoan aitortu diogu eskolari zilegitasuna, eta ikasketaren toki enblematikoa kontsideratzen dugulako eman dizkiogu, hain zuzen ere, gure oniritzia eta baimena. Ez du, ordea, betetzen. Eta oso arrazoi xumeagatik, gainera. Ez delako diseinatu izan ikasteko gizakiok behar ditugun baldintzen arabera, eta ez dituelako aintzat hartzen ikas-prozesuen oinarrian dauden printzipioak. Eman izan

zaion ustezko eginkizunean porrot egin du, hainbeste non, bertan haurrek ikasten dutena (eskolan ere ikasten baitute, jakina) gehiago kontsideratu daitekeen eskolara *joanagatik ere* gertatzen den zerbait, *eskolari esker* lorturikoa baino.

Dena den, eta zintzoki hitz eginda, hori ere ez da oso gertakari ez-ohikoa, asko direlako beren benetako funtzioari buruz iruzur egiten duten instituzioak. Egiten duela esaten duen eta benetan egiten duenaren arteko distantzia salbalezina izatea ez da, beraz, eskolari bakarrik leporatu dakiokkeen jokabidea. Eskolaren kasuan berezia dena, horrek guregan sortzen duen (edo ez duen) erreakzioa da. Ez ditu eskolarenganako gure konfiantza itsuaren zutabeak kolokan jartzen, ez garamatza kontuak eskatzera, edo bere ustezko helburuen ontasunaz zalantza egitera. Harrigarriki.

Kontua da, ikasketarako baldintza egokiak ez ezartzeko eskolak dituen arrazoiei buruzko galdera, pausatu ere ez dugula egiten. Zeren eta, egia balitz eskolak merezimendu osoz eta harrotasunez nahi duela *ikastoki gorenaren* izena eraman, ez al zaizue iruditzen aski lukeela ikasketa esanguratsuen abiapuntuan dagoen printzipio pedagogiko oinarritzkoena errespetatzea (alegia,

pertsona bakoitzak ikasketa-ibilbide, -erritmo eta -modu propioa duela)? Orduan?

Bada, ez da hori bere lehentasuna. Nahiago luke hori ere gauzatu ahal balu, noski, –bere helburua ez izateak ez delako esan nahi kontrako helburua duenik–, baina ezin du. Ikasketa bermatzeko bere egunerokotik erauzi beharko lituzkeen praktikak (kalifikazioak, irakaskuntza, azterketak, adibidez), behar beharrezkoak zaizkiolako aitortu ez dezakeen bere helburu gorenaren lortzeko. Eta azken hau, lagunok, negoziatzina da. Sinpleki eta gordinki.

Eskola, zerbaiten ikasgune izatekotan, sozializazioarena da. Eta horrek, hemen eta orain, haurrei oso balio konkretuen arabera bizitzen irakastearen eginkizuna hobetsi beharra inposatzen dio eskolari. Edozeren gainetik, eta edozer preziotan, hau da eskolari benetan egiten zaion funtsezko galdea: segurtatu dezala helguaren pairatu beharko duten gizarte, bizimolde, lan-baldintza eta agintearen aurreko tolerantzia nahikoa garatzen dutela haurrek. Horretarako entrenamendu egoki zaiela eskolako bizitza.

Bada, horixe. Horretan duen arrakasta ikusita, zergatik aldatu beharko luke eskolak? ●

Botereari planto egiteko ordua da!

IRATI TOBAR
EGUZKITZA
FEMINISTA ETA
SINDIKALISTA

COVID-19a gaixotasuna edo obediencia sistema bat ez ote den zalantzan nago. Punitiboa den sistema baten parte den obediencia, hasieran beldur-raren bitartez gure gorputzetan sartu dutena eta ondoren auto-kontrolaren eta “arduraren” izenean gorputzen duguna. Espetxean ez ote gauden galdetu diogu askok geure buruari, berriro ere, beste batzuek erabakitzen dutelako gure gainean, eta askatasun faltak antsietateak jota utzi dituelako asko, edo lasaigarrien dosietan dantzan. Zer esanik ez ondoko biziraupen eta zaintzarako milaka estrategia martxan jartzen dituzten horien edo kapitalismoak gogor kolpatzen dituen kolektibo zaurgarrienen kasuan.

Baimendurik eta debekaturik dagoenaren zerrenda egiten digute astero eta gure artean fase bakoitzean egin deza-keguna ikasten eta eztabaidatzen ematen dugu denbora. Ez dakigun kasuetan, gure auzokide edo herritarrek gogor-raziko dizkigute, jarrerak zuzenduz edo askotariko errepresio formak baliatuz. Lagundu asmoz mota guztietako Poliziak atera dituzte kalera. EAEn garaiotan ikas-tetxeetan gure haur edo nerabeei diziplina soziala irakatsi diezaiekegula esatera ausartu da nor eta osasun sailburua.

Espainiar zein frantziar gobernuburuak, zein Euskal Herrian gaur egun aldebakarrez des-gobernatzen dutenak bihurtu dira gu guztion espetxe-zain. Konfinatzea agindu digute, produkzioa gelditu ez eta konfinatuta egonda ere lan egitera bidali gaituzte, maitasunaren izenean eta dohainik etxean era zaurgarrienean zain-tzera behartu gaituzte, arrisku gehien du-tenen ondotik aldendu gaituzte eta hainbat eta hainbat pertsona hiltzen utzi dituzte, gehienetan bakarrik eta kasuren batean ezkutuan –zahar egoitzetako eskandaluaz inoiz argipenak eman beharko dizkigute–.

Noiz arte? Noiz arte jarraitu dezake gure haserre indibidual baina obediencia? Guztiz desaktibatu gara, kaleetatik atera eta mobilizazio zein borrokarako tresnak konfinatu dizkigute. Haserrea eta zapalkuntza honen ondorioak zein arrazoiak kolektibizatu behar ditugu urgentziaz. Garai ezegonkor eta arraro hauetan zer onartzeko prest ez gauden kaleetan adierazteko ordua da, desobeditzekoa, saretzekoa eta botereari planto egitekoa. Ez! esateko ordua da. Osasuna eta bizitza lehen lerroan jartzekoa, kapitalaren metaketari eta heteropatriarkatuari arrakalak egitekoa. Beste sistema eta eredu bat inoiz baino beharrezkoagoa zaigu. ●

Baratzearen defentsaren garrantzia

ITZIAR BARDAJI
GOIKOETXEA
IRAKASLEA

Egutegia atsekabez begiratzen aritu naiz, egunek eta asteek aurrera erritmo pisutsu eta oso arraroan egiten dutelarik. Lehenbizi olibondoak kimatu gabe geratu ziren, gero patatak erein gabe, tipulak ezin landatu... gobernu ordezkaritzara deitu nuenean: “*si es una huerta de ocio, no...*”. Nola ocio?

Kontraesanez beteriko arau nahasgarriek merkatutako produkzioa babes-teko obsesioa dute ardatz eta merkatuz kanpoko (auto)produkzioa baztertua izan da, existituko ez balitz bezala. Merkatutako nekazaritza bai, baratzeak ez. Tabernako terraza bai, etxean egindako

infusioa banku batetan edatea ordutegitik kanpo ez. Turismo enpresak bai, lagunekin mendira ez.

Ez ikustea gatazkaren alde honetatik ere elikatu izan da. Analisia merkatuaren logikaren ikuspuntutik egiteko tradizioa dute ezkerren zenbait sektorek, feminismoaren sektore batek barne. Bi dimentsio: plusbalioaren desjabetzea eta, txanponaren beste aldean, lan indarraren erreproduktzio dohainekoa. Merkatutik kanpoko erabilera balioa – eta ez merkatu balio bat-sortzeak ez du tokirik agertokian. Eta toki izan baino, protagonista behar du izan; autogestio feminista baita askabidea. ●

Eszeptikoak

ENEKO GORRI GANTIER
EUSKARA TEKNIKARIA

Euskal Herria laborategi txiki bat da: alternatiba, kontrakultura edo auto-gestioaren zelaia da. Lapurdi, Baxe Nafarroa eta Xiberuan, tradizioz, beti uztartu izan ditugu “egitea” eta “aldarrikatzea”. Kulturala da: larunbatean espazio publikoa okupatzen dugu kexua adierazteko eta ondoko egunetan gure premiei erantzuteko tresnak sortzen segitzen dugu. Gaietik etortzea itxoin gabe. Nehoren baimenaren zain egon gabe.

Urteetan militante belaunaldiak aldizkatu dira, aitzindariak sortu zutena oinordekoei transmitituz. Horrela erai-ki dira gure lurraldeak beharrezkoak zituen zutoinak euskararen biziberri-terako, ekonomia eraldatzailearen sustapenerako, kulturaren berpizkundera-ko edo lurraren defentsarako, adibidez. Ederra da 300.000 biztanle dituen lur zati txiki batean sortu eta iraunarazi diren ekimenak zenbatzea.

Herritar xumeontzat, egunerokoan posible zaigu trantsizioa erakitzea tokian tokiko inizatiba hauek erabiliz. Euskal monetaren zirkulazioa bideratuz, etxeko argindarra Energiaren bidez

Bere logela librea
Airbnb-n alokatuz
irabazitako euroak
Intermarchén xahutu,
eta denbora berean
herriak sorturiko tresna
hauen kontra blablaka
ari denak harritzen nau

eskuratuz, jateko saskia AMAP batean betez, etxean hutsa den logela etorkin bati irekiz, hilabeteko diru isurketa erregularra Lurzaindiari eginez... Deus gutxi aldatu gabe gure biziari, aldaketa asko eragiteko gaitasuna dugu. Sinpleki eta xumeki. Engaiamendu militantea praktikara ekartzeko eta balioekin koheren- tzian bizitzeko aukera txikiak dira.

Baina beti harritu naute espiritu kri- tiko-erradikal baten izenean aukera

hauek baliatzen ez dituzten “militante” eszeptiko batzuen joerek. Ez sistematik kanpo bizitzeko ausardia dutenek; ho- riek miresten ditut haien koherentzia eta eredugarritasunagatik. Bere logela librea Airbnb-n alokatuz irabazitako eu- roak Intermarchén xahutu, eta denbora berean herriak sorturiko tresna hauen kontra blablaka ari denak. Alternatiba hauek ez omen dira aski nazionalak, edo sobera sisteman sartuak dira, edo eus- kararekiko eskasak, edo kooperatibis- mo eredu agortu batekoak, edo aurpegi zuritzaileak... Kritika sana da, baina bere xarma galtzen du fede txarra edo alferkeria gordetzeko erabiltzen delarik.

Gurean ere inertziak azkarrak dira. “Beste mundu bat eraiki, baina nire etxea aldatu gabe!”. Post-koronabirus aroak borrokatzeko arrazoi berriak eka- rriko dizkigu. Auzolanean, elkartasunez, txikitik eraginez eta espermentatuz urratsez urrats segituko dugu aitzina. Aitzineko belaunaldiek *Le grand soir* amesten zuten bezala igurikatzen badu- gu *le monde d'après*, ez baititugu ez bata ez bestea ezagutuko. ●

Konfinamendua
arintzeko
**ARGIAren
multimedia
kanala**

Milaka bideo, guztiak euskaraz
edo euskarazko azpizdatziekin.

▶ argia.eus/multimedia

Artikulu hauek erositak ekarpen ekonomikoa
egingo diezu **Mbolo Moya Dooleren**
erresistentzia kutxari eta **Argiari**.
Atera aldarria kalera euskaraz eta wolofez!

15€*
KAMISETAK

8€*
POLTSAK

14€*
PAPE NIANG
HASIERA BERRI BAT
LIBURUA

24€*
JERTSEAK
4 KOLORETAN

Eskaerak egiteko sartu: **AZOKA.ARGIA.EUS** edo deitu **943 37 15 45** telefonora

*Bidalketa gastuak 4€

TURISMOA

COVID-19 GARAIAN

EREDUA ZALANTZAN JARTZEKO UNEA?

Turismoaren industria ahalguztiduna kolpetik gelditu da. Nork esango zuen beste inork ezin zuena birus mikroskopiko batek lortuko zuela? Aurrera zein bidetatik egin eztabaidatzeko une aproposa sortu da inondik ere. Aurrez aurre bi indar: pandemia aurreko “normaltasuna” bultzatuko duten sektoreak batetik; desazkundea aldarrikatuz turismo-eredua aldatu nahi dutenak bestetik. Eta bitarte honetan, uda ate joka.

 LANDER ARBELAITS MITXELENA DANI BLANCO

Oraingoan birusa izan da, bihar sumendia izan daiteke, eta hor dago beti klima aldaketa –dio Pedro Bravo idazleak *El País* egunkarian–. Etorkizunari begiratzeko modurik onena, zuhurtziaz, orainaldiari begiratzea da. Sistemaren errore izugarria ikus dezakegu konfinamendutik, eta ziurrenik turismoan islatzen da ongien. Sektore boteretsua –munduko laugarrena garrantzi aldetik– eta transbertsala, globalizazioaren enbaxadorea, kapitalen kontzentrazioaren eta higiezinaren negozioaren internazionalizazioaren konplizea, *gig* ekonomiaren aitzindaria, prekarietateak eutsitako sektorea, oso kutsa-

garria eta erabat ikuspegi laburrekoa". Turismoari buruzko deskribapen zorrotza irakurgai *Akabo bidaia kapritxosoak* artikuluan.

Munduko leku askotan bezala, Euskal Herrian agintariek turismoaren alde egindako apustu politikoak ondorio latzak ekarri ditu ezustean harrapatu gaituen pandemia iritsi denean. Orain arte azaleratzen ari ziren arazo sozial ugariak –gentrifikazioa, espazio publikoaren masifikazioa, auzoko komertzioaren desagertzea, euskararen azpiratzea, prekaritatea, geroz eta hondakin gehiago

sortzea...–, turismoarekin loturiko milaka lanposturen galera gehitu zaie orain. Izan tabernetako zerbitzariak edota etxebizitza turistikoak garbitzen dituzten langileak, milaka pertsonaren etorkizuna airean, kezka eta ziurgabetasuna da nagusi.

SARRASKI TURISTIKOA

COVID-19ak sektore ekonomiko askotan kalte nabarmenak eragin baditu ere, zailtzarik ez da turismoarena gogorren kolpatu duenetako bat dela eta ederki kostako zaiola burua altxatzea. Ondo-

rengo datu honek argi erakusten du tamaina: Munduko herrialdeen %100ak izurriagatik bidaiatzeko debekuak ezarri ditu.

Horrez gain, European hegaldien %90 bertan behera geratu da azken bi hilabeteetan, eta munduko hegazkin konpainia gehienak maiatzaren amaierarako porrot egitear direla iragarri zuen *Financial Times* egunkariak martxoan. Gehienak gaur egun estatuen erreskatea eskatzen –eta jasotzen– ari dira, eta dagoeneko bost konpainia itxi dituzte betiko: Erresuma Batuko Flybe martxoan,

AEBetako Trans States Airlines eta Compass Airlines ere bai, Virgin Australia apirilean, eta oraingoz erortzen azkena Kolonbiako Avianca izan da, maiatzean.

Donostiara egin zuen bisitan agintarien alfonbra gorria eta herritar ugarien protestak aurkitu zituen Munduko Turismo Erakundeak (UNWTO ingelesezko sigletan) komunikatu ugari argitaratu ditu azken aldian, gobernuei turismoaren sektorea finantzatzeko dei eginez. Maiatzaren 7an argitaratu zuen oharrean sektore globalizatuari buruz bere estimazioak plazaratu zituen: *Nazioarteko bidaien kopurua %60-80 eror liteke 2020an*. Gogoratu UNWTO ez dela sektorean interesik ez duen eragile independentea, parte inplikatu da, baina jendarteratu nahi izan dituzten ondorioek agerian uzten dute sektorean dagoen kezka: Munduan 850-1.100 milioi nazioarteko turista gutxiago izango dira aurten, turismoaren jarduerak sortuko lituzkeen 910.000 milioi eta 1.2 bilioi dolar arteko galera, eta 100-120 milioi lanpostu arriskuan.

Gurera etorrita, 2019. urtean EAEko aireportuek %8 eta %23 artean egin zutela gora irakur daiteke ETBren webgunean, eta aireportu ugari handitze planak egiten hasiak zirela. Euskal Herrian bidaiari gehien mugitzen duen Loiu aireportua handitzeko planak mahai gainean zeudela zioten otsailean *Deian*, eta horrela, urtean 13 milioi bidaiari hartzeko aukera izango lukeela (2019an 5,9 milioi izan ziren). Horretarako terminala handitu eta beste txikiago bat eraiki beharko lukete, hegazkinak aparkatzeko beste gune batekin batera. Aireportua kudeatzen duen AENak jartzen zuen baldintza bakarra, azken urteetako hazkundearekin jarraitzea zen. Agerikoa da aurten ez dela gertatuko, ikusi beharko da aireportua handitzeko interesa zute-nek atzera egiten duten.

Turismoarekin loturiko beste garraio-bide bat gurutzaontziena da –ikerketa ugariren arabera, munduko garraio-biderik kutsagarriena–. Eusko Jaurilaritzak duela hiru urte Getxon terminal berezia ireki zuen kruzistentzat. 2020. urtea “inoizko urterik onena izateko bidean zen”, *Deia* egunkarian irakur dezakegunez. 65 eskala dagoeneko hitzartuta zizuten, portuaren historiako kopururik handiena, eta “Euskadira maila ekonomiko altuko 80.000 turista ekarriko zituzten”. Denboraldia martxoaren 26an zen irekitzekoa, Hego Euskal Herrian alarma egoera dekretatu berria zen or-

dea, eta orain arteko gurutzaontzi guttiak bertan behera utzi behar izan zituzten. Getxoko portua zenbait ontziren aparkaleku gisa baliatzen ari dira egun.

Etxebizitza turistikoak alokatzeko Airbnb plataformaren eskutik egotera kalibratzen laguntzeko beste datu bat. Enpresak jakinarazi du maiatzean 1.900 langile kaleratu dituela, nominan dituenen laurdena. Hala ere, argazki osoa egiteko, kontutan hartu behar da bere enplegatu gisa hartzen ez dituen, baina funtsean ia eskubiderik gabe Airbnb eta antzeko plataformentzat lan egiten duten 7 milioi *anfitrioi* edo etxe-jabe ere lan hori gabe geratu direla. Aldi berean, alokairu turistikora bideratutako etxebizitza asko pixkana alokairuen zirkuitu lokalera itzultzen ari dira, diru gutxiago baina denboran iraunkorragoa izango den jarduera ziurtatuko duelakoan etxejabe askok. Adibidez, Bartzelonan pisu turistikoen %40 bizi-tegi-alokairura itzuli da APARTUR patronalak eskaintako datuaren arabera. Euskal Herriko herri eta hirietan ere joera bera gertatzen aritea ez litzateke harritzekoa, nahiz eta ez duen inork gaiari buruzko daturik plazaratu.

Munduko herrialdeen %100ak izurriagatik bidaiatzeko debekuak ezarri ditu

Ipar Euskal Herriko kostaldean markadak dira turistifikazio prozesua indar betez sartu zela, horren ondorioak begibistan utziz, batez ere Lapurdin. Hego Euskal Herria bide beretik zerman klase politikoak, batez ere, 2008ko krisi ekonomikoa eta ETArekin borroka armatuaren amaierak sortutako testuingurua indar betez baliatuz. 2011tik aurrera urtez urte bisitari kopurua errekorrak hausten joan da –diru sarrerena ere bai–, eta berriki ikusi dugunez, pixkana gora zihoan oposizio sozialaren aurrean, politika hauen bultzatzaileek *turismo jasangarria* gisako kontzeptuak erabiltzen hasi behar izan dute ere, nahiz eta hartutako erabakiak norabide bera izan beti: geroz eta turista gehiago ja-

sotzea, noizbait burbuila lehertu arte. Eta COVID-19ak lehertu ote du? Ikusiko dugu. Argi dagoena da nazioarteko turisten kopuruak lehen aldiz hamar urtean ez duela errekor berririk ezarriko gurean, eta industria honen parte diren enpresek galera handiak izango dituztela.

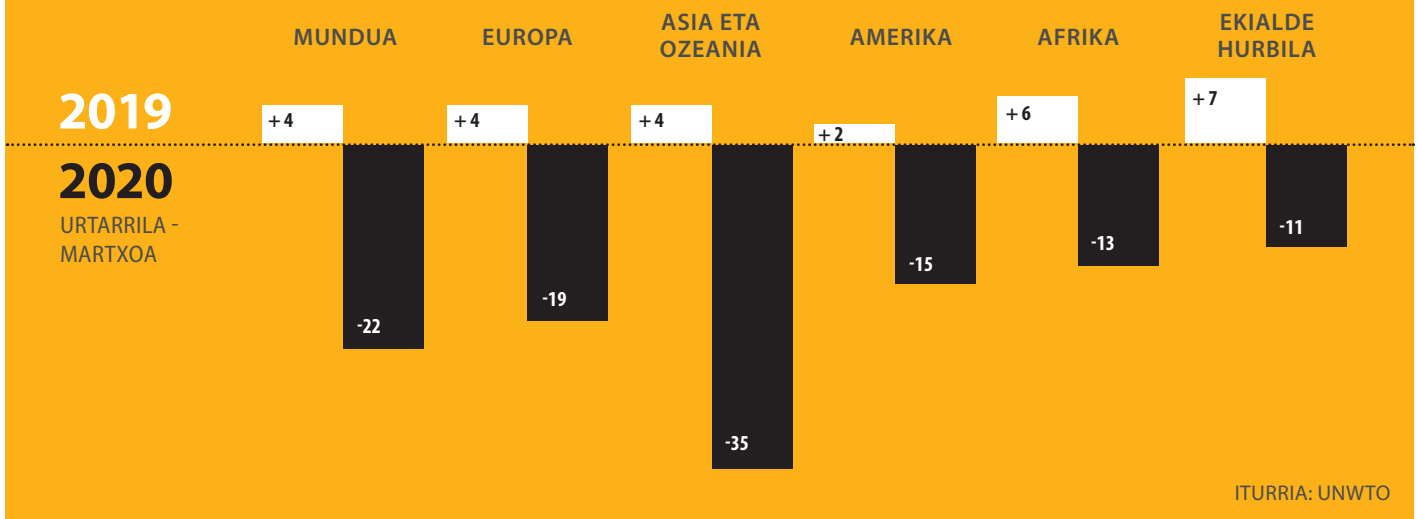
Eusko Jaurilaritzak emandako datuen arabera, 131 milioi euroko galerak izan ditu sektoreak Araba, Bizkaia eta Gipuzkoan eta 3.745 lanpostu galdu dira hotel, pentsio, ostatu, landetxe, kanpin, kongresuen antolaketak, bidaia-agentzia eta gida turistikoen esparruan. Ipar Euskal Herrian, Euskal Elkargoaren datuen arabera, lanpostuen %10 da turismoarekin lotua, 9.000 lanpostu. Hiru administrazioek diru laguntzak prest dituzte sektore hau bultzatzeko. Nafarroako Gobernuak ez du datu zehatzik eman, baina sektorearekin neurriak adosten ari dira ondorengo bi urteetan estrategia bateratua izateko. Bitartean, Nafarroako Ostalaritza eta Turismo Elkarteak idazkariaren hitzetan, Espainiako gobernua- ren konfinamendu arintze plana “adar-jotzea” izaten ari da eta Nafarroako Ostalaritza Enpresa Txikien Elkarteak presidenteak adierazi duenez, “egoera dramatikoak da, bai itxieraren garaia-gatik, bai jardueraren hasiera mailakatu eta mugatuagatik”.

MUGARIK GABEKO HAZKUNDEA?

“Nik ez dut lehengo normaltasuna itzuli nahi. Normaltasun zaharra nahi dut, 2000. urtera arte bizi izan genuena, auzoko komertzioekin, elkar ezagutzen dugun auzokideekin”, dio Twitterren Malayerba erabiltzaile kataluniarrak ondorengo txio honi erantzunez: “Auzo Gotikoan bizi naiz eta flipatzen ari naiz. Lehen aldiz kalean lasaitasunez ibil naiteke, giririk gabe, mozkorrik gabe. Auzokideok elkar ezagutzen hasi gara eta estresa murriztu egin da. Berririo arnas hartzen hastea bezala da, izan ere, presio turistikoa itogarri izatera hel daiteke”.

Ez dira gutxi turismoaren esparruan norabide aldaketa eskatzen ari diren aholotsak. Ezkerreko alderdi politiko eta sindikatuek gain, geroz eta gehiago dira turistifikazio prozesuei aurre egin asmoz sortutako kolektiboak. Duela bi urtetik SET sarean koordinatzen dira Europa Hegoaldeko hiri eta eskualde ugari. Oraingoz ondorengo 25ak dira, eta pandemia garaian telekonferentziaz bilerak egiten ari dira: Bartzelona, Bergamo, Bolonia, Donostia, Eivissa, Erroma, Florentzia, Genova, Girona, Iruñea, Kanariar Uharteak,

Nazioarteko hegaldien jomugak 2019 eta 2020ko lehen lauhilekoan (aldaketa %-tan)

Kordoba, Lisboa, Madril, Malaga, Malta, Napoli, Palermo, Palma, Porto, Rimini, Sevilla, Tarragona, Valentzia eta Venezia. Esperientziak partekatu eta ekintzarako estrategiak adosten dituzte bestelako turismo eredua bultzatzen asmoz. Desazkunde turistikoak da beren aldarrikapen nagusia, turismoa gizarteko sektore anitzetan eragiten ari den kaltean arreta jarritz.

Beste guztiak bezala, ekintzaile hauek ere ezustean harrapatu ditu koronabirusaren kolpeak, eta bat-batean hotel eta pisu turistikoaren ateak nola ixten ziren ikusi dute, herri eta hiriak turismoaren zerbitzura antolatzeak dakartzan arriskuak mahai gainean aurkituz. Donostiako BiziLagunEkin plataformatik ARGIAri adierazi diote gauzak aldatzeko aukera orain ikusten dutela. "Noiz bestela?"

"COVID-19ari lotutako larrialdian presazkoa da paradigma aldaketa, oinarritzko eskubide sozialen izenean eta herri-sektore zaurgarrien babeserako". SET sarean bildutako herritarrek pandemiaren testuinguruan irakurketa bateratua argitaratu dute bost eskaera nagusirekin:

- Ez erreskatatu sektore turistikoak zor publikoa areagotuz. Horren ordez, turismoaren desazkundera proiektatu, ingurumena eta gizarte geruza zaurgarrienak babesteko dituen ongizate politikak lehenetsiz.
- Gastu publikoa berrikusi, gizartearen oinarritzko beharrezanetara bideratuz (ospitaleak, etxebizitza publiko eta soziala, ikastetxeak...), azpiegitura eta proiektu erraldoi kaltegarri eta garestiak finantzatu ordez (portu eta aireportuen handitzea adibidez).

- Herritarrak higiezinaren espekulazioaren ondorioetatik babestu, etxebizitza turistikoaren kopurua zeharo murriztuz eta hauek alokairuaren merkatura itzularaziz. Honekin batera, zirkuitu ekonomiko globalek lurraldeak, hiriak eta auzoak bereganatzea eragozteko neurri zehatzak hartu.
- Turismoaren gastuak sektoreak barne-hartu ditzan eta etekinak gizartearen birbanatu daitezkeen neurriak indarrean jarri.
- Kulturaren garapenarekin eta ingurumenarekin koherenteak diren lanpostu duinak bermatzeko, beste sektore produktiboak (zaharrak eta berriak) sustatzeko politikak abiatu.

Agerikoa da proposamen hauek zuzeanean egiten dutela talka gaur egun bostere-guneetatik bultzatzen den turismo ereduarekin. Helburuak erdiestea zail izango dutela jakitun, herriz herri kanpainak prestatzen ari dira.

ERRESKATEA NORENTZAT ETA ZEIN ONDORIOREKIN?

2008an bankuak erreskatatu eta ondoren gobernuak sektore publikoetan murrizketak egin zituzten bezala, oraingoan turismoaren industriari laguntzak iragarritu, aurreko urteetan milioiak irabazi zituzten multinazionalak diru publikoa erregulatutako dietela beldur da asko, hemendik urte batzuetatara larrialdi soziala areagotuz.

Maiatzaren 16an Pedro Sanchez Espainiako presidentek diru-laguntzen atal oso bat iragarri zuen turismoari zuzenduta. Espainiako BPGaren %12,3 tu-

rismoak ordezkatzeko duela, sektoreak 2,6 milioi laguni lana ematen diela eta Estatura 80 milioi bisitari joaten direla adierazi zuen. "Espainiak turismoa behar du, baina turismoak segurtasuna eta osasun bermeak behar ditu. Arinegi joango bagina, hamarkada luzez erai-ki dugun izen ona arriskuan jarriko genuke". Estatura sartzen diren pertsonen berrogeialdia jartzea proposatu zuen. Sektoreko patronalean eta Europar Batasunean hazkura eragin zuen, eta arintzeko prest agertu zen. "Irtenbide komuna bilatu behar dugu ziurtatzeko gure herrialdeaz gozatzea etorriko diren atzerriko turistek ez dakartela inolako kutsadurarik", esan zuen Sanchezek.

"Administrazioek onartuz gero, erreskate lotsagarri eta alferrikakoan, industria turistikoak bereganatuko lituzke langileen formaziorako eta dibertsifikazio ekonomikorako behar luketen fondo publikoak", diote Bartzelonako Desazkunde Turistikoaren Aldeko Auzoen Asanbladatik, nazioarteko erreferentzia turistifikoazio prozesuen aurkako eragileetan.

Erreskatea eskatzen ari diren erraldoiak, adibidez, mundu osoko hegazkin konpainiak dira. Frantziako gobernuak Air France-LKM eta Alemaniakoak Lufthansari maileguak eman dizkieten bezala, Espainiakoa Iberia erreskatatzeko prestatzen ari da.

Frantziako Estatuak 7.000 milioi eman dizkio Air France-ri. "Gure konpainia nazionala salbatu beharra dago", esan zuen Ekonomia Ministro Bruno Le Mairek, plana "historikotzat" deskribatuz. Frantziako Estatuak Air France-ko akzioen %14 dauka, beste zati bat Herbeheree-

MARK SCHIEFELBEIN

DANI BLANCO

takoak, eta gainerakoa kapital pribatua da. "Aire garraioa gakoa da turismoarentzat", adierazi du Espainiako Industria, Komertzio eta Turismo ministro Reyes Marotok, "eta hegazkin konpainiek beren bideragarritasuna bermatze aldera babesa jaso behar lukete".

Iberia LAE eta British Airways konpainien baturatik sortutako IAG Iberia multinazionala erreskatatzeak nazioarteko kapital pribatuak lagunduko litzukeela salatzen duten ahotsak ere altza dira, "ez lukete babes sozialeko sistema erreskatatuko eta ez litzuke oinarritzko sektoreak bultzako energia eta klima krisi testuinguru honetan".

ARRETA JARTZEKO ELEMENTUAK

Inor ez da gai aurreikusteko zer gertatuko den hurrengo sei hilabeteetan, ea COVID-19ren eraso berria (noiz) gertatuko den, zein izango diren osasun neurriak, eta bidaiatzeko debekuak nola altxako diren, beraz, zaila da mundu mailako turismoaz espekulatzea, salbu eta agerikoa dela gobernuak sektorea erreskatatzeko asmoa dutela.

Denbora aurrera doa, dagoeneko bi hilabete pasa dira herritarrak konfinatzeko agindu zutenetik, eta lekuan lekuko agintariak herritarren bizitzetan zuzenean eragingo duten erabaki politikoak hartzen ari dira norabide batean edo

bestean. Ez da harritzekoa izango, beraz, zenbait elementuk zentralitatea hartzea politikaren soka-tiran. Kalea harreman komunitarioetarako funtsezkoa dela eztabaida ezina da eta orain bi metroko distantzia sozialaren harira, egoera berriak sortzen ari dira, batean eta bestean espazio publikoaren erabilaren inguruan: terrazen araudi berriak, bizikleta eta oinezkoentzat lekua autoei kentzeko eskararak, edo munduko leku askotan dagoeneko ikusgai dagoen moduan, hondartzak pribatizatzeak arriskua.

Ez litzateke harritzekoa turista gehiago erakartzeko azpiegituren handitzeak gatazka sozialak areagotzea, izan aireportu, tren, bus edo gurutzaontzientzat geltokiak. Hazkunde kolpetik moztu bada, azpiegitura hauek handitu nahi dituzten agintariak zailtasunak izan ditzakete halako diru kopuruak bestelako behar sozialek beharrezko obra hauetara zergatik bideratu nahi dituzten justifikatzeko.

Aurreko krisi ekonomikoari tokian toki zein irtenbide eman zitzaion erreparatzea ere garrantzitsua da. Europa hegoaldea berraktibatzeak turismoa eta etxebizitzaren eraikuntza bultzatzea proposatzen ari diren "guruak" ez dira gutxi. Horietako bat da munduko pertsona aberatsenetako bat den Santander bankuaren jabe Ana Botín. Bera akziodun

den *El País* egunkarian elkarrizketatu dute eta beste gauza ugariaren artean aldarrikatu du erakunde publikoek enpresa pribatuekin batera 150.000 etxebizitza eraikitzea bultzatzea behar luketela Espainiako Estatuan, "horrela 500.000 lanpostu sortzeko eta gazteei gurasoen etxetik independizatzen laguntzeko". Konfinamenduak hasi direnetik, Espainiako Estatuak zenbait autonomia erki-degok ingurugiroa babesteko neurriak indargabetu dituzte udalek etxebizitzaren eraikuntza errazago susta dezaten. Etxebizitzaren burbuila berrien bidea hautatu al dute herrialdeok?

Erreskate turistikoak ere emango du zeresanik. 500.000 milioi euroko mailegua prestatu dute Europar Batasunean. "Ministroen txalo artean amaitu dugu bileran", jakinarazi zuen Twitterren Eurotaldeko presidentek. Hala ere, ez da ahaztu behar hau ez dela modu altruistatik oparitzen den dirua, bueltan eta interesekin itzuli behar den kapitala baizik -galdetu bestela kanpo zorrak itota eta inola ere barkatzen ez dieten mundu osoko herrialde txiroei-, eta beraz, orain pandemiaren beroan aurreko urteetan dirutzak irabazi eta banatu dituzten multinazionalak eskua luzatuta daudela, enpresei egiten zaizkien likidezia laguntza guztiak gerora itzuli beharko dituela estatuak, beltzez jantzitako gizonen

edo Troikaren begiradapean –eta beraz, osasunean, hezkuntzan, pentsioetan edo beste sektore publikoetan murrizketak egitera behartuz gobernuak–.

BIRUSAK BILUZTU GAITU

Donostiako tabernek pintxoak kristal batez estali beharko dituzte aurrerantzean. Horixe izan zen Donostiako Udalak COVID-19 pandemiari aurre egiteko hartu zuen lehen erabakia martxoaren 9an. Anekdotikoa lirudikeen arren, oso sinbolikoa da: Donostiarentzat pintxoak dira Parisentzat Eiffel dorrea dena. Erabakiak ez luke arazorik, ez balitz handik zortzi egunera, dagoeneko Madrildik aginduta herritarrek konfinatua, Gipuzkoako hiriburuak oraindik ez zuela etxerik gabeko 200 herritarrentzat alternatibarik. “Ez digu inork esan zer egin behar dugun, non egon ez badaukagu. Hau putakeria da, denak beren etxeetan daude eta ez dakigu zer egingo dugun guk”, zabaldu zuten mezua hirian etxerik gabeko gazte etorkinak biltzen dituen Modahara elkarteak kideek martxoaren 14an. Hiru egun beranduago, kaleak hutsik zirela, Whatsapp bidez zabaldu zen ondorengo mezua: “Premiaz behar ditugu bost bat pertsona Donostiako Udalak etxerik gabeko jendearentzat irekiko dituen aterpetxeetan lan egiteko, 20 egun eta hila-bete artean. Ezagutzen duzu norbait?”.

“Oso erraza izango da marka berreskuratzea eta kanpainak egingo ditugu. Lehenik barne turismoa berreskuratuko dugu eta ondoren nazioartekoa”, adierazi du Eusko Jaurlaritzako Turismo, Kometzio eta Kontsumo kontseilari Sonia Pérezek. Koronabirusak Espainiako Estatuan izan duen eraginak Euskadiko turismo sektoreari nola eragingo dion galdetuta, esan du pandemia mundu mailakoa eta koiunturala dela, pasako dela eta EAERI erreferentzia egiteko *Basque Country* marka “bere onera” etorriko dela, baita Espainiako turismoa eta Euskadikoa ere, aurretik hazkunde tasa “oso onak” zituela.

Ez dakigu Perez kontseilariak bere iragarpenarekin asmatuko ote duen, *shock* ekonomikoaren ostean familia askoren diru-sarrerak konprometituta baitaude eta bidaiatzeko gogoak zenbaterainokoak izango diren ikuskizun baitago. Maiatz erdialdean publikatu den inkesta batean diote, adibidez, Espainiako Estatuko herritarren erdiak erabaki duela ez bidaiatzea aurrean.

Sektore konplexua da turismoarena, bateko eta besteko mila interes zopa berean nahasten dituen, eta gaur egungo gizarte ereduaren sinbolo eztaba daezin bilakatua. Bestelako gizarte baten alde lanean ari direnek, eztabaida zabaldu nahi dute, egoeraren larriak arrazoiak ematen dielakoan. Zaila dirudi agintari zenbaitek hanka azeleragailutik altxatzea ordea, azken urteetan bultzatzen duten ereduaren zalan-tzan jartzea ekar lezakeelako horrek, eta gaur egungo politikan ez da oso ohikoa inork akatsak aitortu eta atzera egitea. Aldi berean, pandemia honek mahai gainean jarri du gizakion zaurgarritasuna, eta ingurugiroa zaintzeko neurriak areagotu beharrean, ekonomiaren izenean laxatzeak larrialdi klimatikoa areagotu besterik ez du egingo.

“Izurdeak Sardiniara itzuli dira. Veneziako ura, airea bezala, garbitzen ari da. Bartzelonako Boqueria merkatu turistifikatua, berriz ere, auzo-merkatu bihurtu da. Hotelak ireki dituzte Parisen arloetarak hartzeko. Eta Bartzelonako Zona Franca eremuko CIE Atzeritarren Atxikitze Zentroa itxi dute. Eta etxegabetzeak gelditu egin dira. Eta jada ez da udaberria El Corte Inglesen. Negozio pribatua, dekretuz, publiko unibertsalaren zerbitzura jarri da”, zioen David Fernandezek *Pascalen dilemma* artikulua dotorean. Ikusiko da munduak zein norabide hartzen duen. Krisi honek behintzat erakutsi du ezinezkoak ziruditen gauza askoren atzean, erabaki

politikoak hartzeko borondatea besterik ez zegoela. Euskal Herriko Eskubide Sozialen Kartak #EzDuguAhaztuko kanpaina abiatu du, ziurrenik, imajinatzen dutelako agintariek “ahaztu” nahi izango dituztela bi hilabeteotan herritarrek beren begiekin ikusitakoak.

Hazi, hazi eta hazi doktrina politikoa-rekin jarraituko al du munduak? Norabide aldaketa eskatzen dutenek lortuko al dute alternatiba hezur-mamitzea? Birtartean, globalizazioak pandemia eta antzeko izurriteen forman geroz eta astindu gehiago eragingo dituela diote ahots kualifikatuak ugarik.

Erreportaje honen hasieran Pedro Bravo idazleak zioen bezala, oraingoan birusa izan da, bihar sumendia izan daiteke, eta hor dago beti klima aldaketa. Turismoaren sektoreak asmatuko al du bere burua berrasmutzen, ala UNWTO-k nahi bezala, lehengo kopuruetara itzuliko dira nazioarteko hegaldiak? Erreportaje hau idazten ari garen unean argitaratu ditu NASAk klimari buruzko azken datuak: 2020koa izan da historia-ko apirilik beroena, bataz bestekoa baino 1,15°C beroagoa; eta diotenez, 2020a historiako urterik beroena izan daiteke. Akabo bidaia kapritxosoak? ●

INAKI BEREZIARTUA

ENBALAJEAK
BILTEGIRATZEA ETA LOGISTIKA
ZERRA ETA ERAIKUNTZA

25 urte baino gehiago paketatze industrialaren sektorean

Jauregi auzoa, 75
Hernani (Gipuzkoa)
☎ 943 552 828
www.inakibereziartua.com
mjm@inakibereziartua.com

OSASUN ESKUBIDEA KONFINATUTA GAZAN

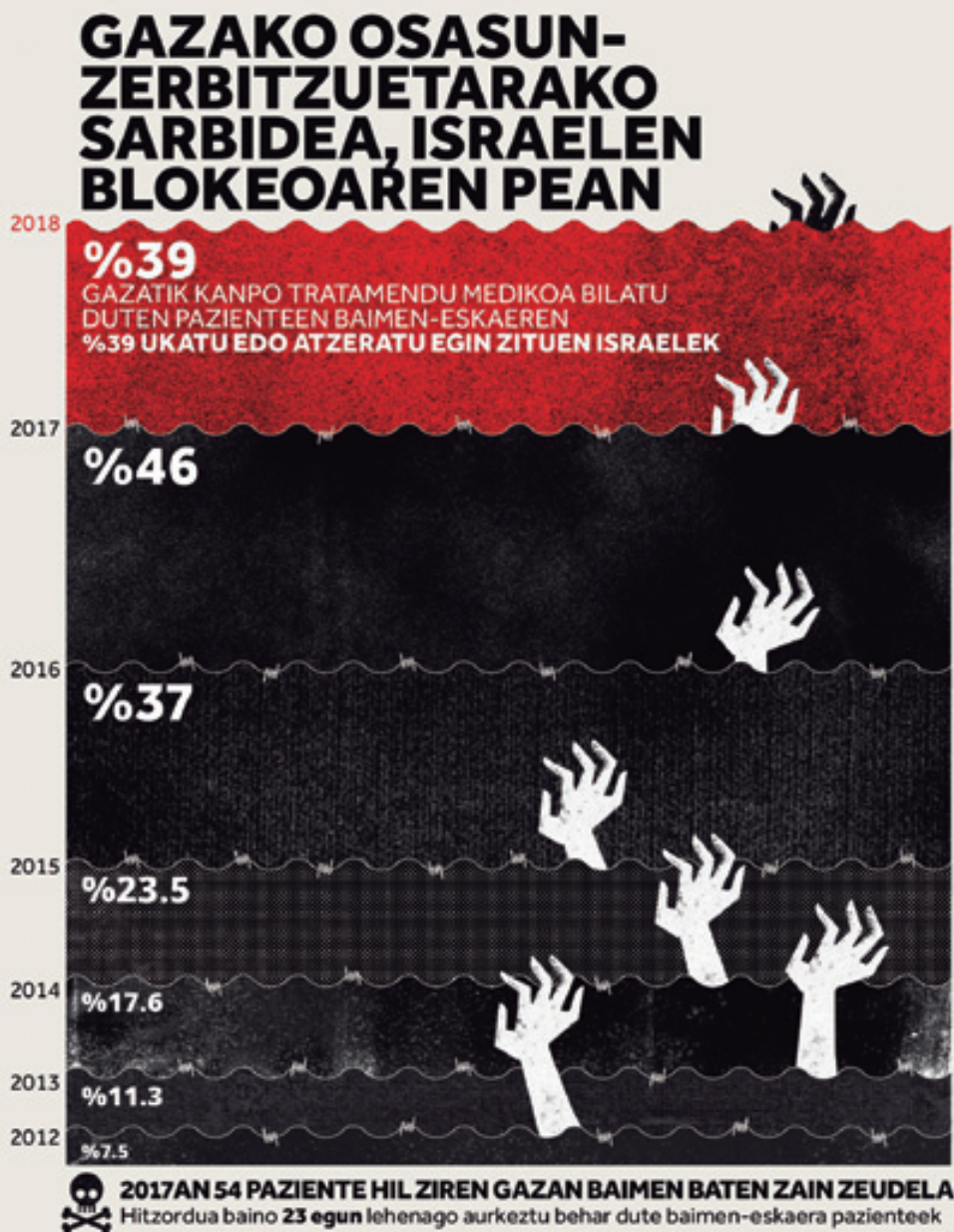

 AXIER LOPEZ

Visualizing Palestine kolektiboak egindako infografia hauek Osasunaren Mundu Erakundearen datuetan oinarrituta daude, Gazan konfinatuta bizi diren bi milioi palestinarri –horietatik 1,4 milioi errefuxiatuak dira– osasun eskubidea ukatzen dielako Israeliek.

Giza eskubideei buruzko nazioarteko arauak eta nazioarteko zuzenbide humanitarioak babesten dute osasun fisiko eta mentaleko ahalik eta mailarik altuena izateko eskubidea. Indar okupatzaile gisa, nazioarteko zuzenbidearen arabera, Israel behartuta dago palestinarren osasunerako eskubidea bermatzera. Bai, badakit, legez kanpoko okupazio armatua eta okupatuaren osasunarekiko kezka esaldi berean, ez dute ondo errimatzen, ezta?

Baina errealtatea hain da gordina munduan den aire zabaleko kartzelarik handiengan, ezen sionisten basakeria beti kotzen laguntzen dutenek ere ondorengo onartu behar izan duten pandemia garaiotan: "Gazan koronabirusak bereziki bortitz jotzeko arrisku handia dago, bere osasun sistema huts egiten ari baita munduko eremu jendetsuenetako batean". ●

ISRAELEK PRESTAKUNTZA MEDIKUA UKATZEN DU

%2 ONARTUA

%98

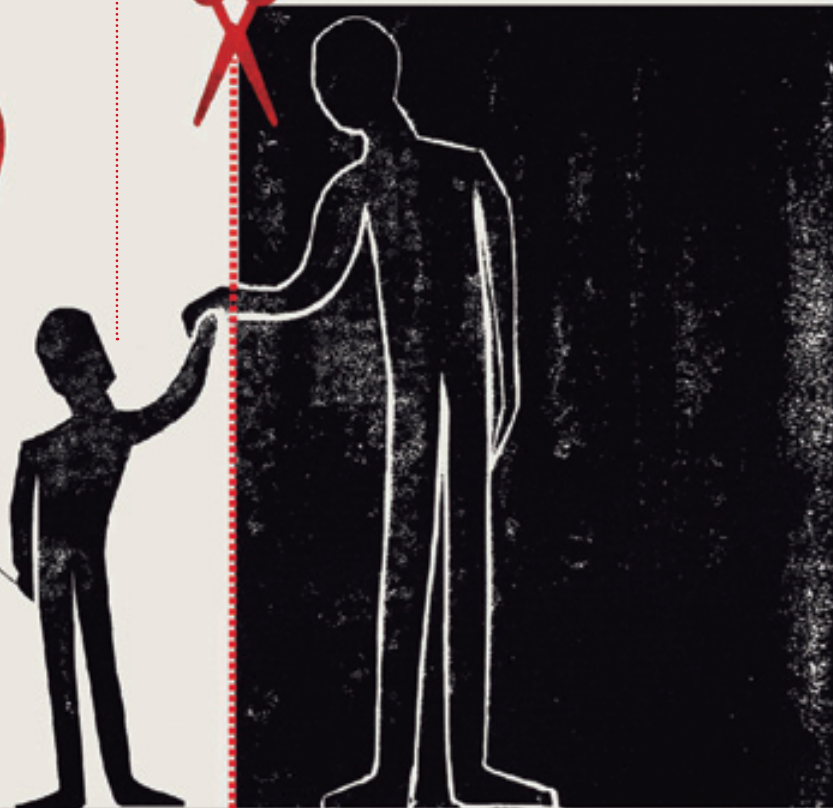
**PALESTINARREI UKATU
EDO ATZERARAZITAKO
BAIMEN ESKAERAK**
2018an Gazatik kanpoko
prestakuntza, tailer eta
hitzaldietara joateko

%68 ERANTZUTEKE

Praktikan ukatuak, kanpora
joateko proposamenek denbora-
muga jakin bat izaten dutelako

1.821
haur
baimendu
zituzten
gurasorik
gabe

HAURRA ONARTUA GURASOA DEBEKATUA

**GAZATIK ATERATZEKO ESKATU ZUTEN
ADINGABE GAIHOEN %59RI GURASORIK
GABE IRTETEKO BAIMENA EMAN ZIOTEN
2018AN**

MINBIZIAREN TRATAMENDUA UKATZEN DU ISRAELEK

**2018AN, GAZAKO
PAZIENTEEN ESKAEREN**

%28

**ONKOLOGIAKO
ESPEZIALISTAK
(MINBIZIA) IKUSTEKO
IZAN ZEN**

Gazan ez dago minbiziaren
zenbait tratamendu,
erradioterapia, esaterako

**MINBIZIAK
JOTAKO**

46

**GAZATAR HIL
ZIREN ZAIN,
IRTETEKO BAIMENA
NOIZ JASOKO
2017AN**

ELA-REN PROPOSAMEN POLITIKOA

“Eztabaida argia da: dirua zertan gastatuko dugu eta nork ordainduko du?”

Benetako irteera bat. ELAren proposamen politikoa dokumentua aurkeztu du sindikatuak. Osasun krisitik ateratzeko oinarriak ipintzeko une garrantzitsua dela dio. Oinarri horiek gehiengo sozialari erantzun behar diote eta 2008ko krisitik ateratzeko erabili ziren errezetak ez errepikatzea eskatu du. Hiru eztabaida lerro garatzeko deia egin du sindikatuak: sektore publikoa, funtsezko sektoreak eta zaintza. Dokumentua Maialen Aranburuk, Mitxel Lakuntzak eta Mikel Novalek aurkeztu zuten internet bidezko solasaldian, ARGIAko Lander Arbelaizen eta Onintza Iruretaren galderak erantzunez.

ONINTZA IRURETA AZKUNE

Sindikatuak uste du ez dela berandu krisiaren irteeraren norabidea zehazteko, nahiz eta aitortzen duen 2008ko krisiaren ondorengo neurri berak hartzen ari direla agintean daudenak. Gaurko krisia aipatzen dutenean, ez dira ari koronabirusak eragindakoaz, aurretik datorren krisi sistemikoari buruz baizik: krisi ekonomikoa, ekologikoa, demokratikoa. Koronabirusa katalizatzaileztat edo lehergarritzat dute, osasun ondorioak nabarmenak dira, baina ekonomian, enpleguan, jendar-tean, baita bizitzeko eta harremanak izateko moduan ere ondorioak izango ditu.

Aurreko krisietan gertatutakoaz ohartarazi du sindikatuak eta erne ibiltzeko beharra azpimarratu. Beldurrak eta kaosak eraginda, bestelako tes-

tinguru batean onartezinak edo inpopularrak izango liratekeen neurriak edo politikak aplikatu dira. Maialen Aranburuk Naomi Kleinen *The Shock Doctrine* (shockaren doktrina) liburua ekarri du gogora: “Azken hilabeteetan, oso nabarmen entzuten ari gara traje militarren edo dominen atzean, behin eta berriro errepikatzen diguten arerio komun horren, birus horren, kontrako diskurtsoa. Naomi Kleinek hain ongi azaldu zuen shockaren doktrina edo politika, berriro ere aplikatu nahiko digutela aurreikusten dugu”.

Jada hemen diren eta etorriko diren politika neoliberalak baldintzatzen dituzten alternatibak mahai gainean jartzera dator ELAren irakurketa, “nahi dugun edo behar dugun” eraldaketa sozial, feminista, ekologiko eta demokratikoaren bidean kokatzeko.

2008KOA BERRIZ EZ

Sindikatuaren dokumentuak 2008ko finantza krisiaren ondorengo egoera aztertu du. Analisiaren arabera, koronabirusaren krisia baino lehenago ere ekonomia gaixo zegoen, termino klasi-koetan hazkunde ekonomikoaren datuek hala adierazten zuten. Mikel Novalek azaldu du nola 2008ko krisiaren ondorioz, helburu nagusia bankuak salbatzea zen. Hori egiteko zor publikoa handitu zen eta horren bidetik zerbitzu publikoak murriztu ziren, prestazio sozialek behera egin zuten. Desberdintasunak areagotu eta pobreak gora egin zuten gizartea marraztu du sindikatuak. Ur-tarrilaren 30eko greba norabide horri iskin egin eta bestelako paradigma batean kokatzeko ahalegin gisa aurkeztu du Novalek: “Hura ez zen guk nahi genuena, gehiengoaren aurka gutxiengoaren in-

URTARRILAREN 30EKO GREBA OROKORRA:

"U30-etik gatz, orduan plazaratu genituen aldarriak pandemian indarberrituta atera dira. Horrek gure alde jotzen du eta mobilizazio horrek bide bat izango du". Argazkian, piketeak Donostiako Martutene auzoan.

DANI BLANCO

teresak defendatzen ari zirelako, kapitalaren interesak ari ziren defendatzen". Europako Banku Zentrala jarri du adibide Novalek, orduko gauza bera egiten ari dela dio, interes tipoak jaitsi eta dirua bankuen esku utzi, ez gobernuen esku. Neurri sozialagoak hartu badituzte, presio sozialagatik izan dela dio Novalek, eta murriztak eta epe mugatukoak direla.

ELA sindikatua oso kezkatuta dago gaur egungo krisiaren ondorioengatik eta administrazioak ematen ari diren erantzun kaskarragatik. Espainiako Gobernuak hartutako neurriak murriztak direla diote, eta are gehiago Euskal Herrian hartutakoak. Orain arte mahai gainean jarri ez diren eztabaidak abiatzeko zain daudela diote eta Lakuntzak horietako hiruren garrantzia azpimarratu du: sektore publikoa, funtsezko sektoreak eta zaintza.

ZEIN DA BIDEA?

ELAren proposamen politikoak aurrera begirako alternatibak ere jaso ditu. Horiei dagokien pasartea galdera-erantzun formatuan eskainiko dugu ondoren.

2008ko krisi ondoren ezarritako austeritate politikak baztertzea proposatu duzue. Indarrean dauden gobernuekin, egin daiteke halakorik?

M. Noval: Atzera egin behar da hartutako bidean, adibidez, konstituzioaren aldaketa. 135. artikulua ezartzearen ondorioz zorraren ordainketa lehenetsi zen gastu sozialaren aurretik. Hor eza ziren defizitaren, zorraren edo gastu arauaren mugak ere. Eusko Jaurilaritzak eta Nafarroako Gobernuak esaten dutenean defizita handitu behar dutela, Espainiako Gobernuaren baimenaren zain geratzen dira. Hemengo instituzioek be-

ren bidea egin behar dute, beraien aurrekontu politika egin behar dute. Adibidez, esaten badugu hemengo enpresak paradisu fiskaletan aritzen direla, baldintzak jarri beharko dira hala egin ez dezaten. Ez, ez dugu sumatzen borondate politikorik, baina guk presioa egingo dugu erabakiak baldintzatzeko.

"Pertsonak eta Lurra lehenetsi behar zaizkie kapitalaren interesei", diozue. Aldi berean, Urkulluren gobernuak, adibidez, Confebasken zerbitzura dagoela esan izan duzue. Nola egin pertsona eta lurra lehenesteko?

M. Aranburu: Galdera zaila da. Krisi honek oso nabarmen erakutsi du bizitzarako zein diren oinarritzako lanak, gelditu ezinekoak: zaintza, osasungintza, elikagaiak, garbiketa. Interdependenteak eta ekodependenteak gara. Argi geratu

da sektore horiek direla prekarizatuena, eta horrek garbi erakusten du instituzioek enpresen interesak lehenesten dituztela bizitzaren gainetik. Ikusi besterik ez dago, patronalek egin dieten presioaren ondorioz, gobernuek nola jokatu duten funtsezkoak ez diren sektoreak lanera bueltatzeko.

Beharrezkoa da lehentasunak aldatzea, hau da, bizitzak eta zaintzak erdigunean jartzea, eta horretarako, ez da nahikoa txaloekin. Gutxienez bizitzaren sostengagarritasunari egiten dioten ekarpenaren tamainako balioa eman behar zaie. Neurri oso zehatzak proposatzen ditugu, besteak beste, hainbat sektoreen publikazioa, zaintza sistema publikoa behar dugu, unibertsala eta doakoa. Etxeko langileak oso kolpatuak izan dira krisi honetan, gutxienezkoa litzateke beste langileekin parekatzea eta gizarte segurantzako erregimen orokorrean kokatzea.

Hori dena lortzeko momentu klabea da. Iruditzen zaigu ezkerreko eragile eta sindikatuak lehentasuna eman beharrek funtsezko elementuak planteatzen ari garela. Gure apustua irmoa da, mobilizatzeko eta gure gobernuek kontrako bidean aplikatzen dituzten politikei aurre egiteko.

Sektore publikoak indartze aldera, administrazioek baliabide gehiago behar dituztela diozue, eta horretarako, hainbat neurri proposatu dituzue. Ez dira proposamen berriak, baina badirudi agintean daudenek ez dutela norabide hau nahi.

M. Lakuntza: Eztabaida nagusietarikoak da ea zerbitzu publikoak defendatu behar diren ala ez. Dena lotuta dago. Aurrierantzean emango den eztabaida oso argia da: zertan gastatuko dugu dirua eta zeinek ordaindu behar du?. Eztabaida xumea dirudi, baina oso sakonekoa da, besteak beste agerian uzten duela ezkerre non dagoen eta eskuina non. Proposamenaren sektore publikoaren garrantzia azpimarratu nahi dugu. Oso agerian geratu da halako krisialdi baten aurrean, gizarte baten defentsa kolektiboak zerbitzu publikoak osatzen dutela. Hor inbertitzea edo ez, ez da gauza bera, ikusi dugu osasungintzan.

Ikusiko dugu ea herri honetan gai izango garen iritzi korrante sendoa osatzeko. Gizarte eragileek eta sindikatuak osatzen dugun korranteak arrakasta izango du baldin eta kultur mundua eta

intelektualak batzen badira. Aurrierantzean borroka ideologiko hori ikusiko dugu, ea gai garen sektore publikoa defendatzeko.

Fiskaltasunari dagokionez, Confedebaskek egindako proposamena aipatu nahiko nuke. Zeinek eta patronalak esan du zergak igo behar direla eta gehien dutenek gehiago ordaindu behar dutela. Ikusiko dugu zer-nolako ibilbidea duen horrek, baina oso adierazgarria da. Agerian uzten du beraiek ere, hein handi batean, ikusten dutela hemen ez dagoela beste biderik.

“Krisiak erakutsi du
bizitzarako zein diren
oinarrizko lanak,
gelditu ezinekoak:
zaintza, osasungintza,
elikagaiak, garbiketa”

M. Aranburu

Ekonomia bertokiratu behar dela diozue.

M. Noval: Gure eredu ekonomikoa munduko onena zela saldu digute. Gure ereduaren oinarri bat globalizazioan txertatuta egotea zen, enpresen nazioartekotzea bultzatzea, horiek ziren klabeak. Azken urteetan turismoa gehitu zaio. Gertatu denak begi-bistan utzi du ekonomia eredu horretan zeuden sektoreak direla orain okerren daudenak. Argi dago, hemengo sistema produktiboa aldatu behar da eta horrek birlokalizatzea dakar.

Bestalde, oinarrizkoak diren osasun eta farmazia produktuak ekoizteko gai ez gara izan. Horregatik, sektore estrategikoak eta subiranotasuna berreskuratzea ezinbestekoak dira hurrengo urteei begira. Politika publikoetan indartu behar da hori eta horrek osoko zuzenketak eskatzen du Nafarroako Gobernuaren eta Eusko Jaurlaritzaren eredu ekonomikoari dagokionez.

Lanari duintasuna aitortzea da zuen beste proposamen bat, batik bat sektore prekarizatu eta feminizatueta.

M. Lakuntza: Sektore prekarioek aitort-

tza soziala lortu dute, baina horrek ez du esan nahi aitortza politikorik dutenik eta lan baldintzak konpontzen direnik aitortza soziala dutelako. Neurri zehatzak planteatu ditugu sektore horietan (zahar egoitzak, osasungintza, elikadura komertzioa, garbiketa) lan baldintzak duintzeko. Adibidez, erresidentzietan gertatu dena eta gero, aldaketarik egin behar da beste eredu bat martxan jartzeko? Eredu publiko bat, non gutxienez bi orduko arreta eskainiko zaien egoiliarrei? Gogoratu Gipuzkoako egoitzen sektorea greban zegoela pandemia iritsi zenean.

Gure borrokek ildo horri jarraituko diote: publikazioa funtsezko sektoreetan. Osakidetzan eta Osasunbidean murrizketen aurka egin dute borroka, garbiketa sektorean ere aritu dira, egunotan elikadura komertzioetan gabiltza greban. Gehienetan sektore feminizatuak dira, eta gaur egun sindikatuaren abangoardia emakumeek defendatzen dute, eta sektore horietan ari da ematen benetako borroka. Gure lehentasuna langile horiek antolatzea eta beraiena dena defendatzea da. Orain abantaila bat dugu, aitortza soziala lortu dute. Eta berriz azpimarratu nahi ditut zerbitzu publikoak, gogoratu behar da 100.000 lagun azpikontratatu ari direla lanean. Oso identifikatuta dauzkagu aldarriak.

Kontatu duzuenaz ez denez berez etorriko, mobilizazio soziala ezinbestekotzat jo duzue.

Zer egin manifestatzea ere zaildu diguten garaiotan?

M. Lakuntza: Urtarrilaren 30eko greba orokorretik gero, orduan plazaratu genituen aldarriak pandemia garaian indarberrituta ateratu dira. Horrek gure alde jotzen du eta mobilizazio horrek bide bat izango du, izan ere, ELA, beste sindikatuarekin batera, Euskal Herriko Eskubideen Kartan dabil lanean. Alabaina, ea herri honetan ireki behar den iritzi korranteak sendotasun nahikoa izango duen. Ez da nahikoa sindikatuok eta eragile sozialak egindako indarra, instituzioetan behar dugu zeinek jaso gure aldarriak eta zeinek egin bidea gure aldarriei.

Zailtasunak izango ditugu, zorra handituko da, diru biltzaileak jaitziko da, langabeziari eta pobrezia aurre egin behar diegu, baina aukerak ere izango dira. *Financial Times*-eko buru horietako batzuk esan du aldaketa erradikalen garaia dela, eta beharbada, krisiak momentu egokiak direla horretarako. ●

JON URBE / FOKU

AINHOA MEJÍAS DIAZ

PATXI RUIZEN ABOKATUA

"8. MODULUKO FUNTZIONARIO NAGUSIA HORTIK KEN DEZATELA ESKATZEN DU PATXIK"

 ZIGOR OLEAGA

Patxi Ruiz euskal preso politikoak gose eta egarri greba hasi zuen maiatzaren 10ean. Ainhoa Mejias da bere bi abokatuetakotako bat eta larritasunez beteriko egunak bizitzen ari da. Medikuek esan dute bosgarren egunetik aurrera edozein momentutan bihotzekoak jota hil daitekeela Ruiz. Espetxeko zuzendaritzak eta medikuak izaten ari diren jarrera ankerra salatu ditu bereziki. Hamargarren egunean egina da elkarriketa hau, maiatzaren 20an. Hurrengo egunean ospitalera eramán zuten Ruiz, batean eta bestean kontzentrazioak eta salaketa ekintzak biderkatzen ari diren bitartean.

Lehenik eta behin, zer moduz dago Patxi Ruiz fisikoki eta psikologikoki?

Fisikoki oso-oso ahul dago. Astelehenean ikusi genuen azkenengoz: oso argal dago, 60 kilo ditu 1.80 metroko altuera izanik, ia ezin zuen oinez ibili, azala horitua eta mingaina oso handitua ura ez edateagatik. Hiru egun dira ez duela txiza egiten. Ahoa oso lehor duenez, eta indar gutxi, asko kostatzen zaio hitz egitea, oso astiro egiten du. Doble ikusten du, ikusmena fokatzea kostatzen zaio. Arreta zentratzeko eta elkarrizketa mantentzeko zailtasun handia du. Patxiaren konfiantzazko medikuek esan ziguten hori dena normala dela, garunera oxigenorik heltzen ez zaiolako. Buru aldetik oso gogor dago, gaur arte jarraitzen du esaten bere helburuetan tinko mantenduko dela.

Hiltzeko arriskua berehalakoa da?

Bai. Medikuek esan zigun Patxi edozein momentutan izan dezakeela bihotzekoa. Hiltzeko arriskua erreala da.

Egunero hitz egiten duzue Ruizekin?

Goizetan amarekin eta lagun batekin hitz egiten du, arratsaldetan nirekin. Adostu dugu berak ez badu deitzen nik deitu behar dudala espetxera, ondo dagoen jakiteko.

Gertaera kate baten segida da Ruizek gose eta egarri greba hasi izana.

Azaldu diezagukezu zerk ekarri duen egoera honetara?

Dena hasi zen espetxeak ez duelako alarma egoera honetan inongo segurtasun neurrik hartu osasun arloan. Patxi epaitegian kexak sartzen hasi zen, eta ez du inongo erantzunik izan, ezta nik ere. Hori ikusita, erabaki zuen patioan protestak egitea: goizeko 9:00tan, pankarta batekin kontzentrazioa egin, modu baketsuan eta arazorik sortu gabe. Azken kontzentrazioan 80 bat pertsona kontzentratu ziren. Larunbatean [maiatzak 9], ziegan zegoela, bi funtzionario joan zitzaizkion, emakume bat eta 8. moduluko nagusia, eta pankarta kendu zioten, oso modu txarrean, esanez bera zela guztiaren arduraduna eta ondorioak izango zituela. Bere bizitzaren aurkako mehatxuak jaso zituen.

Horren ondoren, ziegan bakarrik zegoela, antsietate krisi bat izan zuen, beldurraren ondorioz. Testuinguru horretan besoan ebakuntza batzuk egin zituen. Bederatzi grapa jarri zizkioten erizaindegian, eta medikuak, oso modu

txarrean ere, ez zion minerako lasaigarriarik eman nahi izan, Patxi eskatu bazion ere. Valium bat da eskaini zioten bakarra.

Hori larunbatean izan zen. Igandean, batetik Murtziako Guardia Epaitegian zein Madrilgo Espetxe Zaintzako Epaitegi Zentralean salaketak aurkeztu genituen funtzionarioaren aurka, Patxiri eginiko mehatxuengatik. Bestetik, Patxi erabaki zuen hurrengo egunean, astelehenean, gose eta egarri greba hastea.

Behin Ruizek gose eta egarri greba hasita, zein izaten ari da espetxearen jarrera?

Espetxea oso jarrera txarra izaten ari da, berdin zaie Patxi hiltzen bada. Igandean bisitan jaitsi ginen, eta arazorik gabe sartu ginen. Astelehenean berriz joan ginen, eta zuzendariari bilera bat eskatu genion egoeraz hitz egiteko, eta erantzun ziguten, hitzez hitz, zuzendaritzak ez duela gurekin hitz egitekorik.

Horrez gain, abokatu gisa Patxiarekin bisita egiteko trabak jarri zizkiguten goizean. Deitu behar izan genuen dekanotzara, salaketa jarri, mila dei... Hasieran niri uzten zidaten sartzen, baina lankidea ez, gero niri ez eta berari bai, ondoren biei ezetz, gero baietz... mila buelta. Azkenean 12:30ean lankidea sartu zen, niri ez zidaten utzi. 16:30ean agertu nintzen berriz ere, eta arazorik gabe sartu ahal izan nintzen. Baina bisitatik irteetan, atean nituen zuzendariordea eta beste bi funtzionario, oihuka, ea zergatik sartu nintzen berriro ere.

Orain dela hiruzpalau egun arte espetxeak esaten zuen ez zuela Francisco Ruiz Romeroren gose eta egarri grebaren berririk. Egitateak ukatzen zituen. Eta gaur egunera arte ez dute ezer egin. Erizaina orain dela lau bat egun hasi da Patxiri pisua eta tenperatura hartzen, baina medikuak ez du artatu nahi. Hori arduragabekeria medikoa da, laguntzeko betebeharraren omisioa. Medikua- ren aurkako salaketa jarriko dugu gaur bertan.

Espetxeetan bada protokolo bat preso batek gose eta egarri greba bat egiten duenerako. Bertan zehazten da zerbitzu medikuek egunero txosten tekniko bat egin behar dutela, odol analisía eta beste. Medikua ez da Patxiarekin egon egun guzti hauetan, eta egin diren txostenak oso datu azalekoak soilik jasotzen dituzte: pisua, tenperatura, taupadak... baina beste analisi mota batzuk egin beharko lizkiokete: potasio maila... jarraipen bat

finean. Hori da espetxe guztietarako protokoloa, eta ez dira betetzen ari.

Espetxeak zain barneko seruma eskaini dio Ruizi, ezta?

Bai, eskaini dio espetxeko erizaindegira eramatea eta han seruma jartzea. Patxi esan du hori onartuko duela Auzitegi Nazionalaren auto judizial batek agintzen badu, ospitalera eramatera eta seruma jartzera behartuz. Gauza da ez dela fidatzen espetxeko erizaindegian zainetatik sartu diezaioketenaz. Nahi du Auzitegi Nazionala eta Epaitegi Zentrala gainean egotea dena kontrolatzen, beldur delako espetxeak bere bizitzaren aurka zer edo zer egitea.

Espetxe Zaintzako Epaitegi Zentralari egoeraren berri eman zenioten, eta hark auto batean adierazi du ofizialki jakinarene gainean dagoela.

Egoera aldatu dezake horrek?

Aldatu dezake, jada espetxea behartu du zer edo zer egitera. Txosten klinikoak bidaltzea eskatu dio espetxeari. Nik jakinarazi diot zaintza epaitegiari hamar egun ostean ez dagoela inongo txostenik, espetxeak ez duela protokoloa jarraitu.

Konfiantzazko medikuekin egon ahal izan da Ruiz?

Hasieran eskatu genuen psikologoak Patxiarekin hitz egin eta bisita egiteko aukera izan zezala. Bisitaren inguruko erantzunik ez dugu, baina astelehenean onartu zioten psikologoari deitzeko aukera. Hasiera batean esan zioten deietarako baimendutako hamar telefonoen zerrendatik bat kendu beharko zuela psikologoari deitzeko, bera ukatu egin zen eta azkenik espetxeak onartu zuen zerrendari ez eragitea. Ordu erdiz egon zen psikologoarekin hizketan. Konfiantzazko medikuek artatzeko eskaera ere egin dugu, momentuz ez dugu erantzunik. Medikuek espetxera deitu du Patxi- ren egoeratik galdezka, eta erantzun diote ez diotela inongo informaziorik emango.

Zer eskatzen du Ruizek gose eta egarri greba uzteko?

Bere aldarrikapena da 8. moduluko funtzionario nagusia kendu dezatela modulu horretatik. Hortik ez da mugituko. Funtzionario hori da bere bizitzaren aurkako mehatxuak egin dizkiona. Beti esaten diote ordainduko duela, goiza heldu eta lotan jarraitzen duten eta inoiz

ARITZ LOIOLA / FOKU

esnatzen ez diren preso asko dagoela. Hildako preso asko ikusi du Patxik bere espetxe urteetan, eta egiazko beldurra sentitzen du. Esaten du nahiago duela borroka egin amak bere buruaz beste egin duela pentsa dezan baino.

Bera modulu horretan zegoen?

Bai. Gero eraman zuten 6 modulura, errespetuzkoa deitzen zaiona, eta atzoko deian esan zigun 10era lekualdatu behar zutela, hiru kide gehiagorekin egoteko.

Hor hobeto egongo da agian?

Ez dakigu, 18:00etan deitu zidanean, ziega jasotzen ari zen 10 modulura joateko, baina ez zuten indarririk bere gauzak hartu eta eramateko ere. Esan nion beste preso bati laguntza eskatzeko. Ordutik ez dugu hitz egin.

Moduluz aldatu ondoren, aldarrikapen berdinarekin jarraitzen du?

Bai.

Urteak daramatza Ruizek espetxean. Nolakoa izaten ari da bere

espetxealdia?

Hamazortzi urte dela espetxeratu zuten, eta beste hamabi geratzen zaizkio betetzeko. Murtzian hiru urte daramatza. Espetxearekin harremana beti izan da oso txarra, bere eskubideak asko aldarrikatzen dituen preso delako.

Abenduaren 31n bere burua zauritu zuen protesta moduan.

Gabon zaharrean amarekin komunikazio telefonikoa egin zuen, eta funtzionario batek deia moztu zion oraindik lau minutu baino gehiago geratzen zitzaizkiola. Bere amarekin oso sentibera da Patxi, aita urtebete dela hil zen, eta aitaz ari ziren hizketan une horretan, hain zuzen ere. Orain egin duen bezala, zauriak egin zituen protesta modura bizar-xafla batzuekin. Besoaren goialdean, ez zainak moztzen saiaturaz edo antzeko ezer.

Espetxeak Ruizen eskaera onartzeko aukerarik ikusten duzu?

Ez.

Bada beste irtenbiderik?

Epaitegi Zentralaren auto judiziala hel-

tzea, eta ospitalera eraman dezatela. Momentu honetan bide posible azkarrena litzateke. Denbora irabaziko genuke horrela. Oraingo egoera ez dakit zenbat luzatu daitekeen, baina ez asko: gaurkoa gose eta egarri grebaren hargarren eguna da, eta medikuek hasieran esan ziguten bost bat egun iraun zezakeela.

Orain Auzitegi Nazionaletik presioa egiten hasi dira espetxeari. Atzo [asteartea] gaueko 00:00etan Zaintza Epaitegian agiri bat sartu genuen esanez Patxi gose eta egarri greban dagoela maiatzaren 10eko gauerdiaz geroztik. Epaitegiak zuen autoan jartzen zuen 13an hasi zuela greba. Eta orain-txe [asteazkena, arratsaldeko 17:00ak] jakinarazi digute epaitegiak agindua eman diola espetxeari. Ez da ohikoa hain azkar erreakzionatzea. Epaitegiak espetxeari exijitu dio Patxiren egoera orokorraren inguruko txosten bat bidaltzea berehala, ez bakarrik osasun egoerarena. Auzitegi Nazionala espetxea presionatzen ari da ez delako ezer bidaltzen ari. Hurrengo urrats logikoa litzateke epaitegiak auto judiziala egitea, Patxiri seruma jartzea aginduz. ●

IRUÑEKO EUSKARAZKO HAUR ESKOLAK

Plaza publikoak ukatuta, herri eskola sortuko dute

Haur Eskolen matrikulazio epea hasita, HE Gurasoak plataformari azken bultzada falta zaio Iruñeko Udalak euskarazko plazetan egin duen %70eko murrizketa ordezkatu ahal izateko. Herri ekimeneko eskola bideratzeko gurasoen babesa badute, finantzaketa eta egoitza lortzeko ari dira orain lanean. Herri eskola, eredu publikoaren epe laburreko alternatibatza du plataformak.

 MIKEL URABAIEN OTAMENDI
 JAGOBA MANTEROLA / FOKU

Hizkuntza eskubideek ez dute bermerik Iruñean. Aurten, euskarazko haur eskolen egoera gehiago okertuko da, 0 eta 6 urte bitarteko umeen matrikulazioa hasi ondoren. Izan ere, udalak bertako hizkuntza zaharrenaren plaza kopurua %70 murriztu du haien hezkuntza eta zaintza sisteman.

Baina eskaria herri eskolaren bitartez hornitu ahal izateko HE Gurasoak plataforma sortu da, euskalgintzako hainbat eragileren babesarekin. Hizkuntza eskubideak defendatzeaz gain, “egoera hau salatu, eta salaketa horren ondorioak (plazarik gabe geratzea) arintzea” dute helburu, datorren ikasturtean “pla-

za publikoetan berreskuratzeko”. Horregatik, seme-alabak sare publikoak euskaraz eskaintzen dituen ereduetan matrikulatzera animatzen dituzte gurasoak, plataforma alternatiba gisa planteatuz. Hilabeteak daramatzate lanean, baina lokala eta azken bultzada ekonomikoa falta zaie. Iñigo Otxoa Fernández plataformako kidea baikor agertu da eta proiektua “egingarria” dela ziurtatu du.

Udalaren posizioak atzera bueltarik ez zuela ohartuta, EH Gurasoak plataformako kideek Nafarroako Hezkuntza Departamentura jo zuten, izan ere, instituzio horrena da Iruñean dauden bost haur eskolen eskumena, zeinetan euskarazko plazak %14 diren. “Foru Gobernuak bertan behera geratu diren euskarazko plazak orekatzea zen asmoa”, azaldu du Otxoak. Baina, Iruñeko Euskalgintzak salatu duenez, Nafarroako Gobernuaren “omisioak” errudun bihurtzen du. “Kasu honetan ere, ez da borondate politikorik egon”, haserre agertu da Otxoa. “Koronabirusaren krisia lehertu baino lehen, indar politiko guztiekin elkartzeari eskatu genuen, baina bat-batean konfinamendua hasi zen eta, politikariekin bideokonferentzia bitartez hitz egin dugun arren, PSNkoekin ezin izan gara elkartzeko. Beraiek diote deitu digutela, baina guk ez dugu deirik jaso eta hitzordua- ren esperoan gaude oraindik”.

Bilerak ez dira plataformak alarma egoeragatik galdu duen aukera bakarra. Otsailean ehunka iruindar hizkuntza eskubideen alde manifestatu ondoren, giza katea egitea zen indarra erakusteko zeukaten hurrengo ekimena, baina bertan behera utzi behar izan zuten. Konfinamenduak zailtasunak eragin dizkie negoziaketetan, baita barne an-

tolamenduan ere. Gainera, Nafarroako Auzitegiak diktaturiko epaiaren aplikazioa urtebete atzeratzea eskatu zuen plataformak, baina Navarra Sumak ez du atzera egin.

Ikasturte berria hilabete batzuk barru hasiko denez, herri eskola martxan jartzeko pausoak ahalik eta azkarren eman behar izan ditu plataformak: “Eginkizunak hiru ikuspunturen arabera banatu ditugu: ordenantza, urbanismoa eta pedagogia. Gurasoak gara, eta ez gai hauetan adituak, horregatik kristoren lana etorri zaigu gainera”. Jada gai horiek jorratu dituzte eta behar bezainbeste gurasoren babesa daukate, finantzaketa eta neurri egokiak dituen egoitza falta zaizkie. Iruñeko hegoaldean ari dira egoitza bila, baina oraingoz ez dute zor- terik izan: “Hori dela eta, etxelagun zerbitzuak –haurtzaindegitzat hezitzailearen etxea daukan sistema– antolatzea baloratzen ari gara, baina nabarmen ga- restituko luke gure kooperatiba”.

Haur eskola publikoetan matrikulazioa jada hasita, irudi luke guraso askoren elkartasuna ez dela nahikoa izan udalak hasi zuen “gerra estatistikoari eta euskararen zokoratzeari” aurre egiteko, baina inondik inora. Izan ere, hau- xe da, Otxoaren hitzetan, euskara garaile egingo duen filosofia: “Ez gara iniziatiba pribatua bilakatzeko sortu. Gure siste- ma, publikoarekiko ahalik eta berdinen- a izaten saiatuko gara eta jakin badakigu plataformarentzat iraungitze data hurrengo matrikulazio epeak izan behar duela. Bitartean, familiak haien seme- alabak euskarazko eskola publikoetan matrikulatzera animatzen ditugu eta, plazarik lortu ezean, guregana hurbiltze- ra, gu indartsu gaude eta”.

ASPALDIKO ALDARRIA. Argazki hau, adibidez, 2016koa da. Iruñeko Alde Zaharrean euskarazko haur eskola eskatzen ari ziren.

2016AN, JOSEBA ASIRON ALKATE ZELA

Orduan, EH Bilduko Asiron alkatearen agindupeko lau gobernuak Iruñean zeuden euskarazko haur eskola publikoak bikoiztu zituen. Bi eskolatako eredu aldaketaren ondorioz, seme-alabak euskaraz heztea ekidin nahi zuten ia ehun gurasok zentro aldaketa eskatu eta udalaren erabakia salatu zuten, UPN, PP eta PSN alderdien babespean, “euskaren inposaketa” argudiatuz. Nafarroako Auzitegiak gurasoei arrazoia eman zien udalak erabilitako prozedura desegokia zelakoan.

2019ko udal hauteskundearen ondoren, Enrique Mayak (Navarra Suma) Asiron ordezkatu zuen agintean. Fernando Sesma Hezkuntza, Kultura eta Herritarren Parte Hartze zinegotziak haur esko-

len hizkuntza ereduari buruzko inkesta martxan jarri zuen Mercatec enpresa gipuzkoarraren bitartez. Emaizak argitaratu gabe zeudela, Navarra Suma euskarazko plazak “gehiegizkoak” zirela ondorioztatu eta hizkuntza honen eskaintza datozen hiru urteetan Asironen garaiko %39,4tik %11,9ra murrizteko asmoa iragarri zuen; 371 plazatik 112ra.

Martxoaren 6an, Iruñeko Udalbatzak Sesma lan gaitzetsi zuen, EH Bildu, Geroa Bai eta PSNren botoekin, zinegotziak ez baitzituen inkestaren datuak erakutsi. Apirilaren 25ean, alarma egoera betean, Navarra Suma emaitzak ezagutarazi zituen: gurasoen %66k gaztelania eta ingelesa nahiago du; %22k soilik euskara; eta %7k gaztelania besterik ez. Hau da, ondorioak ateratzeko Sesma erreferentzia moduan hartu duen

inkestan ez zegoen euskara eta ingelesa aldizkatzen dituen eredu hautatzerik; bai, ordea, gaztelania eta ingelesa batzen dituen. Bi gaztelaniazko aukera, euskarazko bakar baten aurka. Navarra Sumaren irakurketa interesatua zen hori.

Beste irakurketa bat egin eta eredu aukera zabalagoa eskainita, portzenta-jeak zeharo desberdinak ziren: gurasoen %55ak gaztelania eta ingelesa hautatuko luke; %13k, euskara bakarrik; %10ak, euskara eta ingelesa; %8k, gaztelania eta euskara; %5ak ingelesa, euskara eta gaztelania; %6k gaztelania soilik; %2k beste aukera batzuk; eta %1ek ez du adierazi. Emaiz horiek kontuan hartuta, familien %36k euskara barne hartzen duen ereduren bat aukeratuko luke, hots, Iruñeko sare publikoan dagoen D ereduarekin bat datorren proportzioa. ●

BABESLETTZA:

**UDALERRI
EUSKALDUNEN
MANKOMUNITATEA**

**hasi etxetik eta kalera,
hasi kaletik eta etxera...**

arnasa gara, euskaraz gara!

Mozala zaunka egiten duenari

ITSASO ZUBIRIA ETXEBERRIA

Gasteiz izan da eszenatokia oraingoan. Ez behin, bitan. Etxegabetze batekin lotutako polizia operazioa batetik eta Talka espazio okupatu feministaren desalojoa bestetik. Bi momentu, bi kazetari, bi grabazio, bi uniforme eta erantzuna bakarra. ARGIAko eta Hala Bedi irratiko kazetarien lana oztopatu nahi izan du Poliziak, Mozal Legea aplikatzearen mehatxuak eta gezurrak erabilia.

Hitzetan geratu ziren mehatxuak, kazetariak ez zuten isunik jaso. Baina horrek ez dio gertatutakoari larritasuna kentzen. Bi hipotesi pizten dira berehala, ez aurrenekoa bigarrena baino hobea. Bata da: polizia gezurretan ari al zitzaion kazetari bati, beldurra sartu eta bere lana oztopatzeko? Bigarrena: poliziak ez ote ditu herritarren eta kazetarien eskubideak, eta poliziaren betebeharrak ezagutzen?

Garrantzitsua da gure eskubideak ezagutzea. Garrantzitsua da informatzen jarraitzea eta informatzeko daukagun eskubidea aldarrikatzea. Ez kazetariak bakarrik, edo nork graba ditzakegu poliziaren ekintzak; Mozal Legeak ez du kontrakorik esaten, epaitegiek ere onartu dute eskubide hori, ondoren irudi horiei emandako erabilera da zigor daitekeena. Inportantea da antzeko egoera batean aurkituko bagina jakitea zein diren gure eskubideak eta zerk babes gaitzakeen. Baina tentsio uneak izan ohi dira, indar-harremanak egoten dira eta

eszenatokia asko alda daiteke egoera batek bestera. Inork zalantzarik izango balu, Topatuk, Ahotsak, Hala Bedi eta ARGIAk Eleak mugimenduarekin elkarlanean sortutako *Grabatu polizia* bideoak oso lagungarri izan daitezke.

Isunik ez dute jaso, baina salaketa jarriko dute bi hedabideek Sindikoan eta Arartekoan (Gasteizko eta EAEko herritarren defentsarako instituzioak, urrenez urren), Kazetarien Euskal Elkargoaren (KEE) eta Euskal Kazetarien Elkartaren (EKE) babesa dutela.

MUGITZEN EZ DENAK EZ DITU KATEAK SENTITZEN

Mozal Legea 2015ean onartu zuen Espainiako Kongresuak, oso testuinguru zehatzean. 2008ko krisiaren ondorioak herritarrek ordain zitzaizuten egin zituzten maniobra estrategikoak boteretsuek. Hasserretu zen jendea eta 2011n politika horien kontrako protesta indartsuak piztu ziren estatuan, eskubide zibil eta politikoen erabilera ugaritu zen, tartean polizia gehiegikerien irudiak jasotzekoa. Eskubide horien "gehiagizko" erabilera argudiatuta onartu ziren Mozal Legea eta zigor kodeko beste hainbat moldaketa. Orain, 2008koa anekdota batean utz dezakeen krisi berri baten aurrean gaudela diotenean, begi guztiak adi eta kamerak prest, historia hurbila errepikatzea nahi ez badugu. ●

ONGI ETORRI KOMUNITATERA!

Arrazoi hauek eman dituzte egun hauetan Argia Jende egin diren kide berrietako batzuek, komunikabide independente hau ekonomikoki babestu eta proiektua bultzatzeko. Ongi etorri denei, komunitatera!

"Proiektu beharrezkoa zein eredarria iruditzen zaidalako eta kazetaritza independentea bultzatu nahi dudalako".

Bilboko Jone

"Interesgarritasunagatik".

Elgoibarko Mikel

"Medio hegemonikoen lupatik at dagoen mundua ezagutu eta ulertzeko hedabide independente, kritiko eta euskaldunak babestu behar ditugulako".

Donostiako Txomin

"Informazio anitza eta kritikoa zabaltzen duelako".

Usurbilgo Elixabet

"Kazetaritza kritiko eta euskalduna lantzen duen proiektua delako".

Bilboko Eneko

"Kazetaritza alternatiboa, bertakoa, nortasun handiak eta oso kritikoa egiten duelako".

Zarauzko Mikel

Dinamo operazioaren orbana

**NAGORE
IRAZUSTABARRENA
URANGA**

Dunkerque (Frantzia), 1940ko maiatzaren 26a. Dinamo operazioa abiatu zen ofizialki gaueko 23:30ean, hondartzetan zai zeuden milaka eta milaka soldadu aliatu itsasoz ebakutatzen hasi zirenean. Ekainaren 4a arte iraun zuen operazioak, eta guztira 338.772 soldadu ebakatu zituzten. “Dunkerqueko miraria” esan zioten eta II. Mundu Gerraren norabidea aldatu zuen balentriatzat jo zuten. 1940ko ekainaren leheneko *The Times* egunkariako editorialak halaxe zioen: “Ingelesa bizirik den artean, Dunkerque hitzak toki berezia izango du gure hizkuntzan. Britainia Handia gogor jo dute, baina ez dute konkistatu. Beti izango du etsaiari aurre egiteko distira: Hitlerrek konkistatu ezin dituen gizon libreen argia. Dunkerqueko mirariak espiritu nazionala altzarazi du”.

Winston Churchill lehen ministroak itzalak aitortuko zizkion distira horri: “Kontuz ibili behar dugu, ezin dizkiogu askapen honi garaipenaren ezaugarriak aitortu. Gerrak ez dira ebakuazioekin irabazten”. Egunkariak, ordea, etxera iritsi berri ziren eta borrokara gogoz itzultzeko prest zeuden soldadu irribarretsuen argazkiz bete ziren eta operazioaren galarak ez ziren aipatu ere egin.

Dinamo operazioaren bajen zerrendan materiala da nagusi: aliatuek 200 ontzi, 100 tanke eta 177 hegazkin galdu zituzten. Eta Dunkerqueko gudu zelaiko arma astun guztiak eta 60.000 ibilgailu hantxe utzi zituzten. Zerrenda horretan ez

IMPERIAL WAR MUSEUM

da hildakorik azaltzen, eta giza baliabideei egiten zaien aipamen bakarra 35.000 gerrako preso inguru dira. Dunkerquen bertan, besteak ebakatu ahal izateko alemaniarrei eusten geratu ziren soldadu horiei eskainitako marmolezko oroitarri xume bat dago: “Dunkerqueko guduan sakrifikatu ziren pilotu, marinel eta soldadu frantziar eta aliatuen oroimenez”, dio frantsesez. Sakrifikatu “zirela” dio, eta ez sakrifikatu “zituztela”, erabili ondoren abandonatuta utzi zituztela, hiltzea edo alemaniarrei errenditzea beste aukerarik ez zietela eman. “Aliatuak” nongoak ziren ere ez du zehazten. Iturriek soldadu frantziarrak eta ingelesak aipatu ohi dituzte, eta, tarteka, belgikarrak. Baina gutxitan esaten da, Dunkerquen sakrifikatutakoen artean Frantziako Atzerritar Legioko eta beste konpainia berezi batzuetako milaka soldadu zeudela: poloniarak, juduak, Espainiako 1936ko Gerratik ihes egindako soldadu errepublikarrak...

Guztira 150.000 soldadu errepublikar inguruk egin zuten ihesi Frantziara. Han, harrera ez zen abegitsua izan; baldintza gogorreko kontzentrazio esparruetan sartu zituzten. Esparruetatik irteteko, Atzerritar Legioan edo Espainiar Langileen Konpainietan (CTE, 1939) sartzea erabaki zuten 19.000 “bolondres” inguruk; beste 10.000 baimenik eskatu gabe behartu zituzten. Gerra batetik ihesi, beste batean sartu zituzten. Maginot lerroa gotortzeko lanetan jardun zuten eta Europako fronte gehienetan lehen lerroan aritu ziren, baita Dunkerquen ere. Baina handik bizirik irteten eta errenditu zirenean, ez zieten gerrako preso estatua ere eman. Alemaniarren kontzentrazio esparruetara eraman zituzten zuzenean. Esparru batetik ihesi, beste batean sartu zituzten.

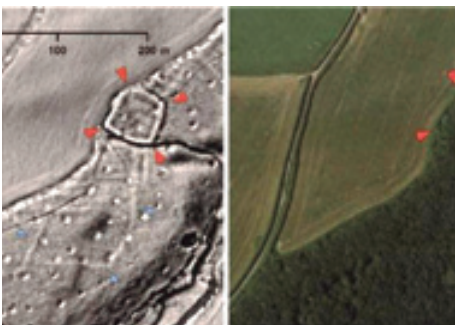
Eta bitartean, zintzoen bandoa aurrekaririk eta orbanik gabeko arrakasta, Dunkerqueko miraria, ospatzen ari zen. ●

Aurkikuntza arkeologikoak etxetik

Erresuma Batuko Exeter Unibertsitateko Chris Smarts arkeologoak, zale boluntario talde bat lagun, Understanding Landscapes proiektua jarri du abian, Covid19ak eragindako itxialdian etxetik lan arkeologikoak egin ahal izateko. Lidar teknologia baliatu dute horretarako; gailu horrek birtualki pai-

saiaren elementuak ezabatzeko aukera ematen du eta, hala, begi hutsez antzean ez daitezkeen egiturak ikus litezke.

Horrenbestez, konfinamenduak iraun bitartean, bi erromatar galtzada, historiaurreko 30 gune, 20 hilobi eta Erdi Aroko ehunka harrobi eta etxalde aurkitu dituzte. ●

EXETER UNIBERTSITATEA

MAIATZEKO IZERDIA

JAKOBA ERREKONDO
JAKOBA@BIZIBARATZEA.EUS

Baina baina, a zer maiatza joan zaigun. Sekula ikusi gabekoak izan ditut muturraren aurrean. Eta eskerrak etxetik urruti joaterik ez genuen esp-etxealdian izan garen sasoian, bestela direnak eta ez direnak topatuko genituen...

Aurtengo maiatza pattala izaten ari da, eta horrek eragin handia izan du, nire inguruan behinik. Sasiakaziaren (*Robinia pseudoacacia*) loraldia izan zen lehen iragarpena. Lore horrekin esaera badut: "Sasiakazia lore, antxo urre". Aspaldiko urteetako eskasena. Aurten uste dut biak izan direla ez urre, baizik urri! Hurrengo sagarrondoena (*Malus domestica*), hori ere mehatza, bakana. Sagarrondoaren loraldiarekin ere urtero berritzen dugun esaera bada gure etxean: "Martxokoa ez balitz hobe, apirilekoa urre eta maiatzekoa ezer baino hobe". Aurten ia loraldi osoa maiatzean izaten ari da, eta berandu, hilaren azken hamar egunetan ere oraindik loratzen. Hilaren hamabigarrenean beste gauza xeble bat ikusi dut, egundo ikusi gabea: sagarrondoa eta gaztainondoa (*Castanea sativa*) elkarren aldamenen eta biak loretan. Hor dituzue argazkiak, Bizi Baratzea webguneko Instagrameko eta Facebookeko harietan.

Izerdi gorabehera bitxiak ibili dira. Nire ustetan, aurten negurik izan ez izanak eragin gogorra izan du, eta landareek ederki asko antzeman! Hotza derrigorrezkoa da loraldi bikaina nahi bada. Hotzik ez, loraldirik ez, edo, izatekotan, seko eskasa. Aurtengo sagastien atarramentua.

Negua negu, maiatzak berea ere egin

nahi du, eta hor etorri da hilabetearen erdi-erdiko hamabostaldian ilgora, 11tik 25era. Maiatzaren ilgora beti izan da seinalatua: haltza (*Alnus glutinosa*) maiatzeko ilgoran botatzen da. Gezurra dirudi, baina izerdi betean, urteko hazkunde handiena duen tartean, hostogintzara erabat emana dagoenean, orduantxe epaitu eta bota behar da. Izan ere, haltzaren zura malgua nahi dugu, bihurkorra, moldagarria... Izerdiz betetako zura izango da, eta erabat gogortu gabe dagoena. Horrela erraz okertuko dugu. Adibide ederrena gurdi-gainekoa da. Gurdian daramagunari gainean jartzen zaion pieza da. Aurreko ezpatan ziri bate-

kin eusten da, eta atzekoaren kontra gurtetxeari lotzen zaio. Lotzeko bi edo hiru lagun artean makur-makur eta estu-estu egiten da, gurdiko karga, garo edo gari, ote edo inaurkin, belar edo lasto, halamoduzko gurdibideetako balantzetan gal ez dezan. Haltzaren malgutasun hori harriarria da, ikusi arte sinestezina. Maiatzeko ilgorakoa. Malguetan malguena. Atzeko eta aurreko ezpata, eta han eusteko ziriak sasiarkaziazkoak. Malgutasuna urrun dutenak, zurrin eta sendo zutik behar dutenak. Negu-neguan, izerdirik gabe eta ilbeheran botatako sasiarkaziazkoak. Zurrunetan zurrunenak. ●

Mundua salbatzeko has gaitezen **ura** zaintzen

Zugatik egiten dugu, baina soilik zure laguntzarekin da posible

Bilbao Bizkaia Ur Partzuergoa
 Consorcio de Aguas Bilbao Bizkaia
www.consorciodeauas.eus

EKOLOCAL

HURBILEKO ELIKAGAIAK KONTSUMITZEKO APLIKAZIO BERRIA NAFARROAN

GARAZI ZABALETA
@TIRIKITRANN

Lizarraldeko Applikate enpresa sortu berriak garatu du Ekolocal aplikazioa. Nafarroa osoko ekoizleak batu dituzte plataforma berri horretan, haien ekoizpenaren inguruko informazioa bilduz eta harremanetarako bideak azalduz. Aplikazioa mugikorrera deskargatuta, herritarrek klik gutxi batzuetan inguruan dituzten ekoizleak ezagutu eta haien produktuak erosteko aukera dute. “Ekolocal ekimenak tokiko ekonomia, lankidetzeta eta jasangarritasuna sustatzea du helburu”, azaldu dute haien webgunean.

KRISI GARAIA AURRERA EGINEZ

Urtarrilean hasi zuen bere ibilbidea Applikatek, eta bi hilabete geroago bete-betean harrapatu zituen koronabirusaren krisiak: “Bi aukera geneuzkan: itxi eta ERTEa aplikatzea, edo lanean jarraitzeko modu berriak bilatzea”, dio Joselu Cía proiektuko kideak. Bigarren aukera gailendu zen azkenean, eta beraiei lana koronabirusaren krisiak gogor jotako sektoreetako bati eskaintzea erabaki zuten: Nafarroako ekoizle txikiei.

Applikatek online dendak, aplikazioak eta antzekoak garatzen zituenez, ekoizleei laguntzeko aplikazioa sortzea izan da beraiei jarduna. “Tokiko ekoizleak sustatzeko ekimena da Ekolocal,

aplikazio hau Nafarroako ekoizleen erakusleho modukoa da, jendeari beraiekin zuzenean harremanetan jartzeko aukera ematen diona”, dio Cíak. Nafarroako ekoizleekin harremanetan jarri eta ekimen honetan parte hartzera gonbidatu zituzten hasieran, eta dagoeneko 45 ekoizle batu dira ekimenera.

GELDITZEKO IRITSI DEN ERREMINTA

Bost eskualdetan banatu dute Nafarroa aplikazioan: Mendialdea-Iruñea, Lizarraldea, Pirinioak-Zangotza, Erdialdea eta Erribera. Erosketa saskia betetzeko adinako eskaintza dute ekoizleek:

Ekolocal.es webgunean dago beren elikagaiak eskaintzen dituzten Nafarroako ekoizleen informazioa eta aplikazioa jaisteko aukera.

haragia, esnekiak, arrautzak, barazki freskoak, eztiak, ardoak, txokolate eta gozoak... “Ohitu egin gara supermerkatuetara eta denda handietara joaten, eta askotan ez dakigu inguruan ze ekoizle ditugun ere”.

Ekolocal aplikazioa gelditzeko iritsi da. Ekoizle berriei deitzen jarraitzea da garatzaileen asmoa orain. “Aplikazio aktiboa izatea nahi dugu, orain adibidez ekoizleak beraiei ekoizpena azalduz bideoak igotzen ari dira”. Ekolocal.es webgunean dago aplikazioa deskargatzeko aukera eta informazio guztia. ●

Komunikazio bide nagusia gorputzarena da, haragiarena”

Antzokia du habitat Phia Ménard artistak, gorputzak eta identitateak berriz inspirazio eta hari. Koronabirusaren testuinguruan egin diogu elkarrizketa, bideokonferentziaz, ahal den neurrian lekua eskainiz irri, begirada eta bisaia keinuen komunikazioari. Komunikazio horrek ez du asetzen eta herritarrak ere kezkatzen dituela dio: “Espero dut beldur horrek errefusara bideratuko gaituela, normalitatera itzultzeko errefusara eta elkartzeari zor zaion balioa ematera”.

JENOFA BERTHOKOIRIGOIN LOUISE QUIGNON

Nekez egin dezakegu elkarrizketa bizi dugun garai arraro hau aipatu gabe. Sorkuntzaz eta arteaz hitz egiten hasi aitzin galdetu nahi nizuke zein sentsazio eta gogoeta dakarzkizun koronabirusaren testuinguruak.

Usu aipatu izan ditugu klima aldaketa eta nahasmendua, baina prospektiba batean ginen, iduritzen zitzaigun hemendik 30-40 urtera etorriko zirela. Azkenean praktika-denboraldi batean gabela uste dut, bat-batean etorriko zaigunerako preparatzeko balio diguna –gisa horretako pandemien agerpen ohikoak, kataklismoak, ...-. Klima aldaketa saihesteko gisan jendartearen modeloa aldatu behar genuela genionean ezinezkoa zela erantzuten ziguten. Azkenean begibistakoa gelditzen ari da posible dela, birus ikustezin batetik erakutsi digu bideratu daitekeela aldaketa. Irudikatu dezakegu neoliberalismotik eta kontsumotik urrun den mundu bat eta horrek garrantzi handia

du. Seguruena gobernuek iraganekoa berrabiatu nahiko dute –baina ez dezatela erran aldaketa ezinezkoa dela, orain dakigulako egingarria dela-. Konfinamenduaren gaia ere hor dugu. Bai, goxoa izan da niretzako, baina kalean direnak edota konfinamendua jasanezina ukan dutenak izan ditut etengabe gogoan.

Ezberdintasun sozialak gogorki sakonduko dira krisiarekin. Antzerki mundukook galdera mahai gaineratu behar dugu: konfiantza esparru izango ote dugu antzerkia? Nola ireki-ko ditugu antzokiak, ahal bezain batentzat harrera gune izateko eta antzerkiak duen benetako funtzio soziala berreskuratzeko? Krisi honek gogoetara eta apaltasunera behartzen gaitu, baita alfertasunera ere, gogoetatzeko prozesuan gozamina da alfertasun hori.

Kapitalistaren begietan dirurik ez dakarte arteak eta kulturak. Sorkuntzaren arloak biziko duenaz beldur ote zara?

Beldur handia dakarkit horrek. Arlo sozial guztiek gogorki pagatuko dute krisia –pagatzeko aukera dutenek izan ezik!– eta bai,

kulturaren sektoreko eragileak izugarrizko zailtasunetan izanen dira. Baina ez naiz kulturarentzat eta artearentzat kezkatzen, betidanik gerrak zeharkatu izan dituztelako. Kulturak ez nau kezkatzen, kulturen inplikazioaren guztiontzat naiz beldur, zeinuen eta hitzen artea defenditzen dugun ororentzat; baita harremanentzat ere, kultur guneek sekulako ekarpena egiten dietelako herritarren arteko loturei.

Uste dut desobedientzia gu baino azkarrago bihurtuko zaigula eta denok gabela klandestinitate mota batean sartuko”

A photograph of Phia Ménard, a choreographer and dancer, standing on a modern staircase. She is wearing a black cardigan over a patterned dress and has her hair styled with a dark floral headpiece. She is looking towards the camera with a slight smile. The staircase has a white wall and a metal railing. The background is a light blue wall with a large circular cutout.

PHIA MÉNARD

KOREOGRAFOA, ANTZEZLEA ETA
TAULA ZUZENDARIA

PHIA MÉNARD

NAONED (BREITANIA), 1971

Phillipe izena jarri zioten, gizonezko kategorizatu zuten baina halakorik ez zen. Benetako identitatearen aldarria eta sexuz aldatzeko urratsa egin zituen 2008an: Phia deitzen da eta emakumezkoa da, errotik feminista. Gorputzak, identitateak eta performantziaren gaiak jorratzeko bide du bere sorkuntza, erantzunak baino gehiago galderak bideratzeko ukanki helburu.

1992an ikusitako Jérôme Thomasen *Extraballe* ikusgarriak elektroxok efektua izan zuen Ménarden baitan, hortik gutxira artearen mundura eramango zuena. Esku jokoan, dantzan, antzerkigintzan eta mimoan formaturik, Thomasen konpainian sartu zen 1995ean, *Hic Hoc* ikusgarriarekin emanez lehen urratsak.

Thomasekin "ibiltzen ikasirik", 1998an sortu zuen Non Nova konpainia. Orduz geroztik segitzen du konpainia horren zuzentzen, dantza eta antzerkian bereziturik. 2008an abiatutako identitate trantsizioa izan zuen ardatz urte berean taularatutako *P.P.P* obran, zeinetan izotza zuen materia nagusi. Paul B. Preciadorekin batera *In the Mood* lanketa eramaten dabil Bruselako CIFAS eskolan, "generoa eta aldarteak" gaia dutela lan ardatz.

Ménardek artea eta kulturari egindako ekarpena zabala da, azken sorkuntza *Saison Sèche* izanki, sistema patriarkalak emakumeengan bideratu bortizkeria eta kontrola ukanki jomugan. 2014ean jaso zuen Arteen eta Letren Ordenaren Zalduna dekorazioa, Aurelie Filippetti Frantziako kultura ministroaren partetik.

Gorputza duzu zure sorkuntzaren inspirazio. Nola begiratzeko diozu inposaturiko distantziario sozial horri ?

Nola itzuliko gara berriro antzerkira? Nola berrikasiko dugu elkarrengandik hurbiltzen? Kentzea ezin irudikatuak zitzaizkigun harremanak nola berreskuratuko ditugu? Beldurra eragiten dit horrek ere. Konfinamendu honetan harremanak ditugu gehien eskas; nahiz eta tresna numerikoek komunikazio forma bat ahalbidetu, komunikazio nagusia gorputzarena da, haragiarena. Haragia berreskuratuko behar dugu.

Izuaren gizarte batean garelako erran izan duzu, gehituz izua eraikuntza sozial bat dela. Birusaren beldurra, geroak dakarrenaren beldurra, leku handia du izuak azken garai honetan.

Aurretik ere existitzen zen beldurra, baina hor errealitate bihurtu zaigu, birusak kutsatu nazake baita kutsatu dezaket ere, nahiz eta ez jakin birusa

dudala. Neurri batean harrigarria da beldur hori, zergatik gara birus horretaz beldur, dakigularik gripeak edota Hiesak ere hil gaitzaketa? Hiesaren lehen belaunaldikoa naiz eta birus horrek populakuntzaren zati bat bakarrik hunkitzen zuen, gainera erbiz erakutsiak zirenak ziren hunkiak: homosexualak, toxikomanak, prostitutak. Koronabirusaz populakuntza guztia da hunkia eta hori interesgarria da, guztiak hein berean ezartzen gaituelako. Diozun bezala, biharra ere beldurtzen gaitu: Nola biziko gara? Samurtasuna berreskuratzen ahaliko dugu? Egunerokoan azkarrenak zaizkigun samurtasun keinu horien galerak kezkatzen gaituela uste dut. Espero dut beldur horiek errefusara bideratuko gaituztela: arriskutsua zaigun normalitatera itzultzeko errefusa batetik eta elkartzeari zor zaion balioa ematera bestetik. Beldurraren baitan beldurraren gaintzea ere bada eta gaintze horrek sekulako balioa ukan dezake. Beldurra errealki zer den berrikasteko aukera ematen digu tes-

tuinguru honek eta hortik, irekitzen zaigu menpean atxiki ahal izateko eraiki dizki-guten beldurak eta gure beldur errealak ezberdintzeko aukera.

Distantzia sozialarekin errimatzen duen jendarte bateruntz baldin bagoaz, samurtasunak desobedientziarekin errima lezake.

Uste dut desobedientzia gu baino azkarrago bihurtuko zaigula eta klandestinitate gisako batean sartuko garela denok. Biziaren benetako balioaz kontzientzia berriz hartzen hasten garenean dugu desobeditzen. Denborarekilako harremnari eta bukaerari lotua da desobedientzia, “zer da bizitzea?” galdera pausatzen dugun unean dugu desobeditzen, azkenean duintasuna berreskuratzeko. Beste batekin momentu bat partekatzea, amodioa egitea, dantzatzea, zigarreta bat erretzea justu zigarreta bat erre nahi delako... ekintza horiei balore bat ematea izango da desobeditzea. Desobedientzia duintasunaren berreskuratze forma bat da.

Jarri gaitezen zure azken sorkuntzari begira. *Saison Sèche* obra ikusi ahal izan genuen Angeluko antzokian otsailean. Zazpi emakume biluzirik, eremu hetsi batean, hertsituz doan goiko-zoru baten menpe. Horrela hasten da obra. Zergatik biluztasunaren hautua? Zergatik estali gabeko gorputz horiek?

Biluztasuna ikusi aitzin, oholtzara igotzen naiz eta gelakoak iraintzen ditut “alua zafrazten dizut!” erranez. Ez naiz ni mintzo, ni kolektibo bat da mintzo, gu bat, gisa horretako irainak jasotzen ditugun emakumeona. Emakume batek bideraturiko iraina izanki, antzokiko emakumeek ez dute haientzat hartzen, gizonak dute jasotzen eta galdekatzeko balio du. Garrantzitsua zitzaidan horrekin hastera. Ondotik agertzen zaizkigu zazpi gorputzak, hankak irekita, postura ginekologo batean, erditzeko posturan. Emakumeon gorputzekiko bortizkeria gune horretara bideratua da eta gorputzeko parte horretatik ere da gorputz oro ateratzen, eskizofrenia hori azaleratu nahi nuen. Biluztasuna ez da erabatekoa, oheko ator motz bat dutelako, haien gorputzei egokiturikoa ez dena, sexua ez dielako gordetzen ere. Emakumeon gorputzak espazioan duen tokia islatu nahi nuen, espazioan beti badelako gizon-emakume harreman hori, tentsio hori, ihiztari eta harrapakinen arteko harreman hori. Une oro dira begiztatua, baita goiko-zorua igo-

JEAN-LUC BEAUJAUD

BILUZTASUNA. Patriarkatuaren kontroletik atera eta sistema desegiteko bideaz ari da *Saison Sèche*.

tzen denean ere, begirada baten meneko gara une oro. Ondotik datorren biluztasuna ere garrantzitsua da, haien gorputzaz jabetzen direlako: gerlari ezaugarriak hartzen dituzte, gorputzen kodigoak berreskuratzen dituzte. Kontua da biluztasunaren iruditeria pornopolitika baten esku dela eta horrela uzten badugu emakumearen gorputza beti izango dela objektu pornopolitiko. Pornopolitiko horretaz desegiteko bidea dugu jabetza horren berreskuratzea, gorputzen aniztasuna segurtatzeko.

Haien sexua tindu beltzez estaltzen dute eta bukaerako agerraldian, paretak apurtzen direnean, kolore bereko likido bat ageri da irekiduretatik isurtzen.

Bai, sexu gainean ezartzen duten odol beltz hori –hilekoen odola dena– bukaran ere agertzen da. Indarkeria sexis-

taren oinarrian dugu odol hori, gizar-tearen hastapenaz geroztik emakumeei ez zaielako gudariaren indarra eta balioa lotu, gudukatu gabe galtzen zutelako odola. Botere eraikuntza bat da eta bukaerako odol horrek emakumeek jasan indarkeria, gizonen partetik baita botere patriarkalaren partetik jasan indarkeria irudikatzen du.

“Biluztasunaren iruditegia pornopolitika baten esku da eta horrela utziz emakumearen gorputza beti izango da objektu pornopolitiko”

Sistema patriarkalaren pisua sendi da sorkuntza guztian zehar.

Espazioa bera da sistema horren sinbolo: jeisten eta igotzen den goiko-zorua eta txuri koloreko eremua, birjintasuna oroitarazten diguna. Zelatatutako gizarte batean gara, etengabea zelaturik gara. Sistema suntsitu daitekenaren mezua ere hor da, azkenean suntsitzen dutelako. Baina ez dute haiek suntsitzen, aurretik egin dutenaren emaitza da paretan bilakaera.

Gorputzaren, identitatearen eta materiaren transformazioa biziki presente da zure sorkuntzetan.

Gizonezko gorputzetik emakumezkora eraman nauen gorputz eta galdezkatze ibilbidea baduen artista bat naiz. Oinarrian trans bat naiz, nahiz eta gaur egun emakume izan. Hainbat kontu zaizkit inportanteak. Lehena, erratea ezer ez dela finkatua. Gizonezko izateko ezintasuna nuela konturatu nintzenen hasi nintzen nabigatzen emakume izatera heldu arte. Gorputz esperientzia izateaz gain, esperientzia politikoa ere izan zen, gorputza objektu politiko delako politikak guztia bideratzen duen gure jendartean. Horrek ekarri nau *Saison Sèche* obraren idazkerara. Performantzia gustuko dut utopia deitu dezakegunarekilako konfrontazio bat delako. Demagun, izotzarekin lan egin izan dut, izotzarekin eskuketa aritu nahi nuen, alta, banekien ezinezkoa zela, erortzen bazen hautsiko zelako eta dena dela, urtuko zelako –aurretik galduriko guduka bat zen, baina gudukak ninduen interesatzen–. Hau da benetako galdera: aurrera egitea, aurrera egiteko ahala ba ote dugun ikustea. Beatrice P. Preciadok dio transak etxe huts batzuk direla eta etxea altzariz nola hornitu galdezketan dabiltzala etengabea. Ibilbide arraroa da, etengabea ari garelako gurea galdezkatzen, gure egiari eta leialtasunari begira. Mundua ere dugu etengabea transformazioan. Gaur egun begibistakoa dugu eta gehituko nuke agian benetako nerabeazari krisi batean dugula mundua eta horretaz baliatu behar dugula, beste aukerarik ez dugulako. Ezin dugu iraganari begira egon, horrela ez garelako bizi, eraldaketa onartu behar dugu, garapen berri bat ekarriko digulako. Amodio istorio baten bukaera bezala da, diogularik inoiz ez garela berriro maiteminduko: bizitutako amodioaren dolua egiten dugunean gara berriz amodioari lotzen ahal. Jakinik menperakuntzaren eta sumisioaren gaiek nautela interesatzen, transformazio hori are interesgarriagoa zait. Bizirik izateko bidea dut begi-bistan eta eraldaketan dugu bizirik izateko aukera.

Gizonezkoaren gorputzean preso izan zinen urte luzeetan. Zure irudimena ere preso sartzea lortu zuen horrek?

Uste dut nire irudimena osoki aske zela eta irudimenak ninduela salbatu. 80ko hamarkadan, “fantasiatzat” zeukatena adierazteko topatu nezakeen espazio bakarra nuen irudimena. Ene errealtatearen, hau da jendartearekiko nuen egoki-

tasun ezaren kontra egiteko bidea nuen ere. Bizirik segitzea ahalbidetu zidan, irudimenean garelako proiektatzen eta aski indar eta ulertzeko zein desdramatizatzeko nahiko elementu ditugunean, berriro irudimenak gaituelako urratsa ematera bultzatzen, bizi errealean ere egoeraren desdramatizazioa bideratuz. Beldurraz hitz egiten genuen aurreko galderan, horri loturik da ere jendarte judeo-kristaua erruduntasunaren gainean eraikia dela. Erruduntasun horrek edo bideratzen gaitu edo indargabetzen lortzen dugu, azkenean beldurra haizatzuz. Soilik hor izan gaitezke garena eta horrek guztientzat balio du, ez da bakarrik transei mugatzen. Irudimenak laguntzen gaitu horretan, saiakerak egin daitezkeelako, lanketa eraman deza-kegulako eta momentu batean konturatzen gara hitz eta ekintza batzuk hartzera eramateko bidea irekitzen digula. Eskerrak irudimena daukagula, bestela ez nintzen bizirik izango.

Baina sistema heterocispatriarkala dena kolonizatu nahian dabil. Guztia da kulturala eta eraikia, irudimenean ere eragingo du horrek, ez?

Irudimena haurtzarotik dugu. Ume bat begiratuz ohartzen gara beti dela epai-kearik gabe, irudimena garatzen ari, ametsak eta errealtatea juntatuz edota urrunduz. Kontua da objektu politiko izateko hezitzen gaituztela, kontrolagarriak eta lanera bideratuko garen izaki izateko. Artistak dira usu irudimenaz bereizten lortu ez dutenak. Nire baitan sekulako lekua hartzen du irudimenak, denbora asko pasatzen dut gertakizunak imajinatzen eta azken finean proiektatzen. Aurreko galderan jorraturiko desobedientziarekin lotura badu. Zer da desobeditzen duen umea? Askatasunean gelditu nahi duena; bilatu, esperimentatu, miatu, hots, bere irudimena elikatu nahi duena. Bizirik denarekilako lotura da funtsezkoa, beste guztia moldaera da. Bikotearen eskema, familiarena, guzti horiek moldaketa sozialak dira, funtsezkoa harremantzean dugu. Fred Frithi buruzko *Step Across the Border* filmean “jendarteak bideratzea eskatzen didanaz garbitzen pasatzen dut eguna” esaldia entzun daiteke. Subjektua berreskuratzeko hainbat gauza aurtiki behar

ditugu, funtsezkoa berriz atzemateko. Irudimenak laguntzen gaitu funtsezkoa iristen, egun batez funtsezkoa ezartzen dizulako begien aurrean, beste guztiari garrantzia kenduz.

Non Nova zure konpainia Non Nova Sed Nove (“ezer ez dugu asmatzen, ezberdinki begiratzen diogu”) erranetik dator. Guztia da performantzia baina interpretazioak ere du pisua. Zer diozu begiradaz?

Performantziaren interpretazioari dagokionez, distantziatio ariketa bat beharrezkoa da. Demagun, distantziarik ez bada jartzen, zakildun ume bat ikusi eta mutiltzat joko da, alta bere izaeran ezerk ez digu segurtatzen gizonezkoaren kategorian ezagutuko dela. Beraz zerk egingen du sistemak aldatuko duela? Jendarte sotilaren objektu bilakatuko da eta bilakaraziko dugu ala bihurrituko da? Lagun batek haurdun dela erraten didan aldi hori erreazio bikoitza dut: badakit sekulako plazera dakarkiola baina aldi berean, ezinbestean “zer biziko du ume horrek?” galdera datorkit. Ume bat ukateko desira horretatik –biziki egoista dena, erran dezagun– nola bideratuko da ume hori “nire umea” izatetik “ume bat” izatera? Bai, ume hori nire haragitik, nire odoletik dator baina atzeritar ere da. Zergatik ez da atzeritar gisa ikusia? Hori ikaragarria da eta asko interesatzen nau.

Justuki, publikoaren interpretazioari leku asko utzi nahi diozu zure sorkuntzetan, ez duzu gehiegi bideratzen zure lanetan.

Ahal bezain guti didaktikoa izaten saiatzen naiz beti, sorkuntza ahal bezainbat ikuslearena izatera entseatzan naiz. Bai, sortzailea naiz, baina ez dut nahi sorkuntza nire izatea. *Saison Sèche* nire irudimenetik atera da, baina azkenean interesatzen nauena da edonork bere ikuspuntutik bere egitea. “Alua zafartzan dizut” erran diodan gizonezkoak bere burua galdezkatuko du. Sorkuntzaren bidez jendarteari aukerak ematea, horretan sinetsi nahi dut. Artearen eginbearra da begirada bat ekartzea, –ez erantzun bat izango den begirada bat, baizik eta galdera multzo bat dena–.

“
**Artearen eginbearra
da begirada bat ekartzea
–ez erantzun bat izango
den begirada, baizik eta
galdera multzo bat
izango dena–”**

JEAN-LUC BEAUJOLIT

GORPUTZAREN JABETZA. Norberak bere gorputzaren jabetza berreskuratzeko premia ohartarazten du Phia Ménardek.

Gure harpera erakarria bada publikoa, horrek erran nahi du ikuskizun berriak behar dituela bere irudimena galdezkatu ahal izateko. Beste mundu batzuetan sinesteko beharra esnaraziko diete istorio horiek, askatasun berri batzuei aukera emanez.

Leku asko hartzen du ikusleak zure sorkuntza prozesuan?

Bai eta ez. Ez duzu publiko batentzat sortzen, lehenik zuretzat duzu egiten. Haatik bai, automatikoki jakin nahian zabilta zerk dakarren sorturikoa beskeen begietara eramateko pretentsioa. Horrek erran nahi du une batean "idazten dudana hain funtsezkoa al da?" galdera potoloa egiten diozula zure buruari. Adierazteko lekuri ez duten zauriak jorratzeko eta plazaratzeko espazioa delako ditu antzerkiak mendeak zeharkatu. Artista naiz erresistentzia ekintza gisa, galdera batzuk pausatzeko beharra dudalako. Ezinbestean gara oholtzara igotzen, bestela ez dugu artea sortzen, *business*-ean gabiltza.

Zure burua itzultzaile bati konparatu izan duzu: "Gorputz batetik bestera pasa naiz, itzultzaile bihurtu naiz, erran dezaket zer ikusi dudan gizonezkoaz eta emakumezkoaz zer ikusten ari naizen".

Ulertzeko saiakera etengabea da itzul-

pengintza, ukan dezakegun irekidura formarik handiena, besteak erran nahi duenaren ulertzeko bestearen tokian kokarazten gaituelako. Gizonezko eta emakumezko identitateei dagokionez ere gauza bera da -eta hori diot kasik 30 urtez gizonezkoaren identitate eta larruan egonik eta beraz jendarteko bostere-osoan egonik-: kodigoak, ekintzak eta espazioa berreskuratzen ikasi behar izan dut. Berreskuratzeko horrek ez du erran nahi aurrekoa ahantzi dudunik, gauza batzuk jokatzeko ez banuen gogo-ko ere, guztia atxiki dut, hizkuntza baten gisara transmititu zitzaidalako. Zentzu horretara diot itzultzaile naizela, biei zuzendu naitekeelako. Itzultzaile postura bitartekoarena ere da, galdeketa eta aldaketa bideratzeko ahalmena duelako. Itzultzaile naiz eta argiki erran dezaket guzti hau eraikuntza absurdo bat dela: ez naiz aldatu, etengabeko garapen batean naiz.

Philippetik Phiara pasa zarenetik publikoaren begirada aldatu ote da?

Zaila da erantzutea, publiko osoa ezagutu beharko nukeelako, baina bai erran dezaket onginalahi handia badela publikoaren partetik. Gure artean dagoen konfiantza harremanari lotua da, publikoak badaki Non Nova konpainiarekin zintzotasuneruntz gabiltzala eta gartzten dudana irudimena oso berezia dela.

Philippetik Phiara pasa izanak nola eragin du sorkuntza prozesuan?

Idazkera aldatu zait. Philipperen idazkera oso konplexua zen, definitzea zaila zena. Garai horretako sorkuntzei begiratzen diedanean, nahiz eta ulertu, ez ditut batere eskuragarri kausitzen, begibistakoa eta ikaragarria zait sentitu daitekeen ihes egiteko nahia. Arrastoak utziz sortzen dugu ihesean garenean, ez diogu batere gaiari heltzen. Phiaren etorrera erradikala izan zen, zintzotasun eta izaera ardatz bihurtu zen sorkuntza. Bizia sinplifikatzen zaigunean, ez garenean gehiago ihes egiten digunaren berri emateko beharrean, orduan hasten gara garenetik sorkuntzaren bidez benetan hunkitzen gaituen gaiak jorratzen. ●

MARCOS
okindegia

**Benetako
antzinako ogia**

© 943 450 966
Ubarburu pasealekua, 113
Astigarraga (Gipuzkoa)

LIBURUA

Kalea

WIKIMEDIA

FORUGH FARROKHZAD ANTOLOGIA

MUNDUKO POESIA KAIERAK,
SUSA, 2020

IBAI ATUTXA ORDEÑANA

Atzoko poemetan ari naiz bilatzen gaurko egunerokotasuna bahetze-ko imajinazio eraldatzailea. Bada, horretarako aukera eman dit Susak argitaratu eta Miren Agur Meabek itzuli duen Munduko Poesia Kaiera berriak. Forugh Farrokhzaden poemagintzari eskainitako kaierak zehazkiago, kalea imajinatzen lagundu dit.

Liburuko ahots poetikoak kalea irudikatzean ez dio irakurleari alkitranekzko egitura arkitektoniko soila aurkezten. Kalea ez zaio segituan egiten ulergarri. Kalea harremanean eraikitzen du poeta irandarraren literaturak.

Farrokhzaden poemek diote “*Gauean estrata umelean, / gure itzalek ihes egi-ten dute [...] gorputza zer da, kartzela edo lur askea?*”. Oparia izeneko poemak

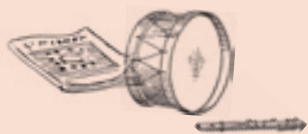
dio, “*Nire etxera etortzen bazara, lazta- na, / ekarri kriseilu bat / eta leiho bat, / ikusi dezadan jendetza kalexka zorion- tsuan*”.

Poemek etxea eta kalea elkarreragi- nean eraikitzen dituzte –leioa bitarte- kari-. Ez dago etxerik kalerik gabe eta alderantziz. Gorputzak dira espazio ho- riek transitatzen dituztenak eta transita- tzeke modu eta gaitasunek; eta transita- tzean gertatzen diren topaketek sortzen dituzte, gorputzak bezala, etxe-barruak eta kaleak.

Farrokhzaden literatura ezin da bere horretan ekarri gurera. Ahots poetikoa da 50eko hamarkadatik 60kora artiku- latutako emakumezko ahots errebeldea. Haatik, liburuak konfinamendu honeta- ko kaleak imajinatzen lagundu dit.

Poemek Mari Luz Estebanen artikulua bat ekarri didate gogora, aldi berean, Nerea Fillaten beste artikulua bati erre- ferentzia egiten diona. Estebanek “be- launaldien arteko lotura kolektiboak eta horizontalak asmatzea eta sendo- tzea [ren]” alde egiten du Fillaten anali- siarekin elkarriketan; hau da, “pande- miari aurre egiteko neurriak subjektu bakar baten berezitasunen neurrira” pentsatu direla.

Iruditu zait Farrokhzaden poemek elkarriketarekin aurrera egiten lagun dezaketela. Izan ere, belaunaldi, jato- rri, genero, arraza, klase, sexualitate, gaitasun, eta hizkuntza ezberdineko gorputzen arteko topaketen ondorio den kalea (eta etxea) asmatzeke baitago oraindik. ●

MUSIKA

Dena emanda

VOY CON TODO LA TOPADORA

MALDITO RECORDS, 2020

JOXI UBEDA GOIKOETXEA

La Topadora taldea Enrikko Rubiños, Ruben Anton, Javier Etxeberria eta Luisillo Kalandraka musikarien proiektu berria da. Vendetta taldean aritutakoak dira laurak, eta haiekin Gaizka Otsoa elkartu da.

Jo eta su, topera, bete-betean, dena emanda. Halaxe hasi dira eta ariko dira. Vendetta taldeak agurra 2018 urtearen amaieran egin zuenetik, talde moduan atseden hartu, indarrak hartu, eta ilusio eta gogo handiarekin abiatu dute egitasmo berria: “Katuak bezalakoak gara, bizitza berri bakoitzean birmoldatu eta borrokara bueltatzen direnak. Bizitza berri bakoitzean lehenengoa balitz bezalako ilusio berdinarekin aritzen direnak”.

Hori antzematen da kantetan. Alaitasuna, bizipoza, kemena eta energia handia transmititzen dute, dantza egiteko

eta mugitzeko gogoia. Bihurrikeria, asaldura, borroka, eta jaia ere bai.

Musika aldetik, Vendettarekin alderatuta, beste bide bati ekin diote, estilo jakin bati lotu gabe. Hainbat musika mota-tako kantak dira, eta besteak beste, rock, nu metal, ska, runba eta latino kutsuko doinuak entzun daitezke. Melodiak politak dira, kanta gehienak erritmo bizikoak, eta doinu elektrikoak eta akustikoak ederki uztartu dituzte.

Horien bidez, besteak beste, memoria historikoa aldarrikatzen dute, gertatutakoa ez ahazteko eta berriz ere gerta ez dadin, kritika eta salaketa egiten dute, zuzen edo ironiarekin, haien inguruko arazoei buruz mintzo dira, eta mezu positiboak ere igortzen dituzte (“udaberria beti heltzen da, dena kolorez betetzen du”).

Grabazio saioetan, Aaron DB Nafarroako Bourbon Kings taldeko abeslariak parte hartu du, *El pensamiento en movimiento* kantan, eta Argentinako La Skandalosa Tripulacion taldeak ere bai, *La Topadora* kantan. “Gure putzuz beste aldeko familia”, La Topadorako taldekideen hitzetan. Bidenabar, kanta horren bidez, Rodrigo Cara *El Cebo* La Skandalosa Tripulacion taldeko abeslariari eta kantaren egileari omenaldia egiten diote (2016an hil zen). Izan ere, La Topadora musika talde bat baino gehiago da: “Denborak indartu duen familia bat”.

Diskoa eskuratu bitartean interneten entzun daitezke kantak, YouTube plataforman eta Spotify musika zerbitzuaren bidez. ●

Eskatu gabe kantuak opari

 XALBA RAMIREZ GARTXOT UNSAIN

Berrasmatzeko" urgentziak jota geratu ziren konfinamenduaren hasieran musikari, sortzaile eta artistak. Euren bizitzentzat desastre finantzarioa zena, aukera gisa ikusi du askok, euren ibilbidea elikatzeke bederen. Eragile eta hedabide askok ere, berasmatzeko grina garaikide sutsu horri ateak ireki eta eskatu ditu etxean egindako bideo eta kontzertuak saldoka –eta musutruk, noski–.

Gartxoti inork ez dio ezer eskatu. Sortzeko grina darama zainetan. Eta bistan da. 2017ko *Bakarrrik Hobeto Fest* jaialdian *UP!* filmeko txakurraz mozorrotuta igo zen Donostiako Bukowski tabernako taula gainera eta ordutik beti dabil txakur buru batekin mozorrotuta ("beti", abesten duenean noski). Eta ordutik *bizaldi* proiektuan egiten duen bezala, beste hizkuntzetatik datozen kantuak libreki euskaratu eta bere moldaketa egiten du.

Lerro hauek idaztean 90. bertsioa igo du Youtubera Gartxot Unsainek *Kuaren-*

tena sessions izenpean. Frank Ocean-en bertsioa, Iñigo Serrulla donostiarrarekin batera. Orain arte egindako lan ekoiztuen izan da, produkzio elektronikoa eta reverba lagun. Baina denetarik eskaini digu: Alex Ubago, Bon Iver, Maria Arnal eta Marcel Bages, Grises eta Cohen euskaraz, Billie Eilish, Tame Impala... Bere Youtube kanalean dituzu denak, *Aserejé* barne!

Errepikatuko dut: 90 bertsio egin ditu Gartxotek bi hilabete eskasetan. Batzuk landuagoak, batzuk sinpleagoak. Baina zer inporta du horrek? Kantak jolaste-ko erabili ditu, bere mezuak botatzeko, bere aldarrikapenak eta egoera zail honetan burura etorritako gogoetak eskaintzeko. Bat baino gehiago gara berari esker musika ederra deskubritu dugunak. Eta hitz ederrez gozatu dugunak: sormena "izatek ta ez izateko".

Gorka Bereziartuak honela kontatu zuen duela gutxi ARGIA kultura arloan bizi dugun antsietateaz gogoeta egiteko: "Bizitzen prekarizazio masiboak, segur-

tasun ekonomikorik ezak, isolamendu sozialak eta etengabeko bitartekaritza teknologikoan ardaztutako sozializatzeko modu berriek ezinegon konstantean bizi den gizartea sortu dute". Eta horrek kulturgintzan eragina duela, konfinamendu garaian biderkatu diren streaming kontzertuak lekuko.

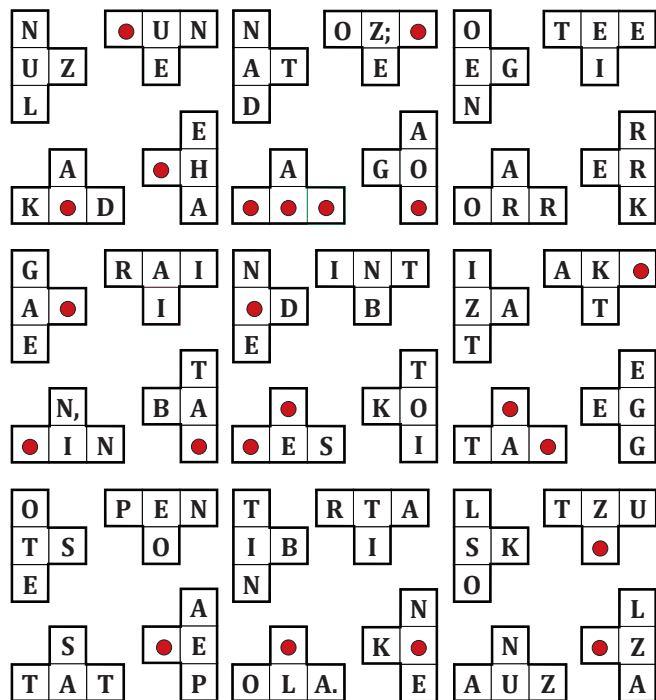
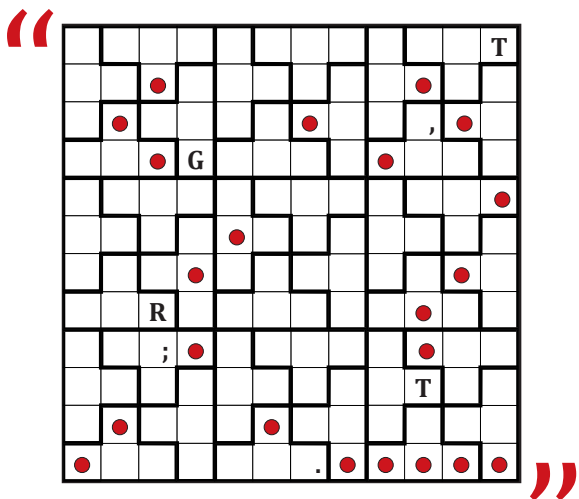
Onartzen dut, ez ditut igotako kanta guztiak entzun. Kontsumoa inoiz baino masiboago den arren, eskaintza ere inoiz baino masiboagoa delako. Masi-boegia. Eta horregatik merkatu logikek ezberdin dute funtzionatzen kulturaz, musikaz edo arteaz hitz egitean ("Merkatuko ipar danak egoen mende"). Eta horregatik dira Gartxotenak bezalako esperimentuak horren eder. Doan ematen direlako, edo hobe esanda, ez dutelako trukean ezer espero.

PD: *Bakarrrik Hobeto Fest* gehiago ez da egingo oraingoz. Ez COVID-19agatik, aurretik ere bagenuelako kultura pribatizatu eta eszena ez-komertziala suntsitu nahi duen birusa gurean. ●

Puzzlea

KOKA EZAZU PIEZA BAKOITZA DAGOKION TOKIAN
ETA ANJEL LERTXUNDIK, IDAZLEAK, ESANDAKO
ESALDI BAT IRAKURRIKO DUZU.

Sudokuak

BETE ITZAZU GELAXKAK 1ETIK 9RAKO ZENBAKIAK IDATZIZ, ZUTABE,
LERRO ETA 3X3 KOADRO BAKOITZEAN ERREPIKATU GABE.

			8	6	3	2		
8		1	7	2			9	6
2			9					
	2				5	3		
1			4		9			2
	4	6				8		
				6			5	
9	8			7	4	6		3
		5	3	8	2			

ERRAZA

	6	5			4			
7		8				1		
				2	9			7
8	5		9		2			
			1		4		5	3
3			2	6				
	1					7		2
		4				8	3	

ZALA

Azkenak

KOKA EZAZU ERANTZUN BAKOITZA BERE
TOKIAN. KOLOREZTATUTAKO LAUKIETAN
EGOKITUTAKO HIZKIAK BATUZ DONOSTIAKO
BI MUSIKA TALDE AGERTUKO ZAIZKIZU.

A

Alderantziz

Algara eginez

Izabako zientzialaria

Nola edo hala

Igarri

B

Ikastetxe beteko gela bakoitza

Eragotzi

Betoker

Bereizirik dagoena

Zarata handia

EBAZPENAK

6	1	5	3	8	2	7	9	4	7
9	8	2	5	7	4	6	1	3	
4	7	3	1	6	9	8	2	5	
3	4	6	2	5	7	1	8	9	
1	5	8	4	3	9	7	6	2	
7	2	9	6	1	8	5	3	4	
2	6	7	9	4	1	3	5	8	
8	3	1	7	2	5	4	9	6	
5	9	4	8	6	3	2	7	1	

ERRAZA

2	7	4	5	9	1	8	3	6	
5	1	6	3	4	8	7	9	2	
3	8	9	6	7	1	4	5		
6	9	7	1	8	4	2	5	3	
4	3	2	6	7	5	9	8	1	
8	5	1	9	3	2	6	7	4	
1	4	3	8	2	9	5	6	7	
7	2	8	4	5	6	3	1	9	
9	6	5	7	1	3	4	2	8	

ZALA

PUZLEA:

"ITZULPENGINITZA ESKOLA BAT EGON ZEN, ETA
GAUZA INPORTANTEENAK EGIN DITUZTENAK
ESKOLA HORRETIATIK DATOZ; ORAIN
UNIBERTSITATEAN ERE BADAGO ESKOLA."

AZKENAK:

A: ALDREBES, ALGARAKA, ETXENIKE,
NOLABAIT, ANTZEMAN. (SKAKEITAN)
B: IKASGELA, OZTOPATU, BEGIOKER,
APARTEKO, BURRUNBA. (LAUROBA)

Beñat Iglesias

ARTISTA

IRUINDAR ESTATUBATUARTUA

Beñat Iglesias 1979ko urriaren 12an jaio zen Iruñean. 2005etik bizi da AEBetan. Bi semeren aita izan arte artelanak saltzea zuen ogibide. Duela lau urtetik bestelakoak ere egiten ditu: zurgintza, etxe konponketak, lantxoak. Bere bikotekidea-rekin batera 2.000 dolarreko alokairua ordaintzen dute Harlemgo *brownstone* batean, jabea ezaguna dutelako dute hain merke; auzoan 3.500\$ ari dira ordaintzen halako pisuengatik.

“Nola borrokatzen du birus baten kontrako super-heroi batek?”

New Yorken lan egiten duen artista iruindar bati buruzko albistea Arabiar Emirerri Batuetako ingelesezko egunkari salduenean. Zergatik? Central Park-en igeltsuzko eskultura bat agertu delako: lau urteko haur baten moldearekin egindako super-heroi bat, ospitale baten parean eta haur batek idatzitako “eskerrik asko” jartzen duen afixatxo batekin eskuan. Beñat Iglesias (Iruñea, 1979) eskulturaren egilearekin mintzatu gara.

HEDOI ETXARTE

BEÑAT IGLESIAS

Ezaguna egin da lana, zergatik?

Egia aitortuko dizut. Normalki artelanak egiten ditut. Erakusketa muntatzen dut. Eta bukatutakoan, ikusleak galeriara joan direnean esertzen naiz teklatuaren aurrean erakusketan dagoena argitzen. Erabat bukatuta dagoenean. Eta honakoan ere berdin ari naiz. Orain, kazetariei erantzutean-eta hasi naiz artelanaren eta testuinguruaren artekoa ulertzen eta aztertzen. Hurrengo kazetariari aurreko prentsako material guztia bidaltzen diot, adibidez. Diskurtsoa batuketaren bidez eratzen dut.

Bereziki argazkiak eta eskulturak egin dituzu. Zure aurreko zein ekoizpenekin du lotura ezagun egin den pieza honek?

Bisaia asko interesatu zait beti. Askok landu dut. Egin izan ditut bustoak argazkiz, margolanez, grabatuz, marrazkiz ala eskulturaz. Erretratua asko landu dut. Ez nator super-he-

roien tradizioetik, inondik ere. Lan hau toki publiko batean dago jarrita. Nire aurrekari bakarra 2013an egin nuen *Bainulariak* eskultura seriea izan zen. Hudson-en ibaiertzean jite ezberdinetako gizon-emakumeak irudikatu nituen, Riverside Parken, urte bete egon ziren han.

Baina proiektu hark eta honek ez dute zerikusirik. Harekin aurrekontu bat izan nuen, dirulaguntzak izan nituen, jende askoren laguntza izan nuen, New Yorkeko udalak ere sustatu zuen, beste artisten laguntza izan nuen eta hautaketa prozesu baten ondorioa izan zen. Hau kasuala izan da. Semeari super-heroiak gustatzen zaizkio. Eta parkean ematen ditugun paseoetan beti ibiltzen da esaten “Hara! Gaizto bat dator”, eta batetik bestera ibiltzen da korrika. Azken hilabeteetako kontua da super-heroiena.

Koronabirusarena hasi zenean, eskolak bertan behera utzi aurretik, oso bitxia iruditzen zitzaidan New

EURIA EGITEN DUEN EGUNETAN EURITAKOA JARTZEN DIOTE SUPER-HEROIARI, HONDATU EZ DADIN.

Yorken ez zela inolako neurririk hartzen ari Europan hartzen ari ziren bitartean. Ni larritzen hasi nintzen eta semeak nabaritu zuen. Orduan hasi zen koronabirusaren kontrako super-heroi batek bezala jokatzeko. Galdera asko egiten zizkidan: “Nola borrokatzen da birus baten kontra? Nola hil dezaket?”. Eta hasi ginen hitz egiten horri buruz. Orduan bururatu zitzaidan, jendearengandik aldentzeaz gain eskerrak eman genitzaizkeela egunerokoan lehen lerroan dauden sendalari eta langileei.

Martxoa amaieran hasi ginen eskultura egiten. Bitxia da jendeak esaten didakola semearentzat esperientzia ederra izango zela, baina zer dakit nik, hori berak esan beharko du hemendik urte batzuetara. Afera da zeharka konturatzen dela eskulturaren esanahiaz, ospitaleko langileek esker mezuak bidaltzen dizkigutenean, adibidez.

Eskultura bertan dago oraindik?
Bai.

Harrigarria da.

Hantxe dago. Apirilaren 23an jarri nuen, liburuaren egunean. Estudioko lan bat balitz askoz gehiago landuko nuke. Baina banuen halako larritasun bat bukatzeko, eta eskulturak atzeko istorioa eusten zuela sentitu nuenean bertan jarri nuen bizkor, nire lanketaren bulkada alde batera utzita.

Harrituta nago. Hasieran uste nuen piezak ordu batzuk iraungo zituela. Inondik ere ez egun bat baino gehiago. Baina egia da tokia berezia dela: Mount Sinai ospitalearen parean dago, eta toki gutxi zutenez ospitaleak kanpoan ere oheak jarri behar izan ditu, dendetan. Gainera polizia mordoa dago inguruan. Uste nuen poliziek ala parkeko guardek kendu egingo zutela segituan. Ala gatzetxoren batek ostiko bat emango ziola.

Bitxia iruditu zaizu halako eskultura gehiago ez agertzea munduko ospitaleen parean?

Pankarta eta proiektzio asko egin dira sendalarietako eskerrak emanez.

Bai, baina eskultura beste molde bateko interbentzio bat da, nahiz eta biribilguneetako txatarra bihurtu den neurri batean.

Egia. Hara, bi semeak hara joaten dira pediatriarenera. Parke horretan asko jolasten dute. Nahi nuen zerbait zehatz haientzat eta niretzat. Nire ogibideak, beren osasunak, beren aisialdiak eta beren gustuak bat egin dute oharkabeen pieza horretan. Egia da hasieran nahi nuela ordu batzuez han utzi eta gero beste toki batzuetara eraman. Langile askok merezi dute eskertza: izkinako dendatxoko emakumeak, duela bi urte izozki denda ireki zuen gazteak... bistan da sendalarien lana, baina krisi honetan askoz jende gehiago dago ituan.

Orain jendeak bere egin du eskultura testuinguru horretan, ez dagokit niri erazte. ●

BERANDUEGI
KRONIKA SERIOSA EGITEKO

BIDALI ZURE HARRIKADAK: BERANDUEGI@ARGIA.EUS

Uztailaren 12ko hauteskundeetan EAJren boto-paperak bakarrik jarriko ditu Jaurlaritzak, "kutsadura saihesteko"

Nekane Murga Osasun sailburuak adierazi du 600 euroko isunak jarriko dizkietela beste alderdiei botoa ematen harrapatzen dituztenei, osasun publikoaren aurkako atentatuak egiteagatik. ●

Idoia Mendiaren etxean egindako pintadak "protesta" gisa deskribatu dituen txiolari berak uste du Bilboko Herrikoan egindako pintadak "eraso onartezina" direla

Bere psikologoak ziurtatu du ez daukala eskizofreniarik, baina albistegi hau emititzen ari garen orduan mundu guztia bigarren iritzi baten zain dago. ●

EH Bilduk independentzia eta sozialismoa eskuratzeko akordioa sinatu du PSOerekin baina handik bi ordura esnatu egin da

Arnaldo Otegi adierazi du PSOek ez daukala eskubiderik siesta horrela izorratzeko. ●

OASIKO
Kronikak

▶

UMORE KONFINATUA
Entzun podcasta astean behin

ATXEGA JAUREGIA

jatetxea

ATXEGA
JAUREGIA

Aitzezarra, 1

Zumartegi industrialdea

☎ 943 37 11 50

20170 **Usurbil** (Gipuzkoa)

www.atxegajauregia.com

2020-05-18 // 2020-06-18

PANDEMIAREN LEKUKOTZAK

Gure orainaren
antropologia

Parte hartu zure
lekukotza bidaliz!

www.santelmomuseoa.eus

